

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET
BÁRÓ KORNFELD ZSIGMOND-KÖNYVTÁRA
II. FÜZET.

A DRÁGASÁG OKAI BUDAPESTEN ÉS ELHÁRÍTÁSUKNAK MÓDJAI

AZ ORSZ. IPAREGYESÜLET BÁRÓ KORNFELD MÓRICZ PÁLYÁZATÁN
MEGJUTALMAZOTT PÁLYAMUNKA

ÍRTÁK
ZACHÁR GYULA ÉS DR. BÁLINT BÉLA

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET KIADÁSA

BUDAPEST
RANSCHBURG GUSZTÁV KÖNYVKERESKEDÉSE
1910

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bevezetés	5
I. A szomszédos államokhoz való viszonyaink:	
Külkereskedelmi forgalmi statisztikánk a drágaság mellett.....	9
II. Külföldi nagyvárosok tanulságai:	
A világvárosias fejlődés intézményei Paris, London és Berlinben	16
III. A statisztika beszélő számai:	
A népesség fentartása	20
A drágaság okai a statisztika alapján	22
Az emberi létminimum pénzértéke	24
A népszaporulat országos átlagban és városokint.....	28
IV. Drágasági viszonyok és okaik:	
A hús és más élelmiszerek drágasága a vásárcsarnokok és közvágóhidak forgalmában	32
Budapest lakásdrágasága	44
Cselédmizériák és a cselédtartás drágasága	53
V. A drágaság megszüntetését célzó intézkedések:	
A nagyvárosias fejlődés következményei hajdan és most.....	61
A drágaság megszüntetésének módja	67
VI. A drágaság elleni társadalmi szervezkedés:	
Közgazdasági védőegyesület alapszabályai	84

BEVEZETÉS.

A drágaságról sohasem esett annyi szó az országban, mint az utolsó években; panaszkodik a nagy és kis földbirtokos, panaszkodik a tőkegazdag gyáros, a kereskedő és iparos; nem panaszkodik már, csak nyög a nagy teher és nehéz megélhetés súlya, gondjai alatt a hivatalnok ember. A hallatlan árfelszökkenés számtalan példáját tudja felhozni mindenki, mindennap újabb rianó hírekkel nyugtalanítja a kedélyeket, kiki érzi, hogy ez ellen tenni kell valamit... bizony nem valamit, de sokat, nagyon sokat kell tennünk s ha nem is biztat a teljes siker reménye, a javítás lehetősége mindig nyitva áll, harczra kél a két nagy tábor: a termelő és a fogyasztó.

Értekezésünk elején mindjárt tisztába kell jönnünk azzal, hogy a drágaság Budapesten nem egy elszigetelten álló, külön körülmény, egy magában befejezett egész, hanem, hogy annak oka és gyökere mélyen belenyúlik közéletünkbe, behálózza egész társadalmunkat, annak minden nyilvánulását át és áthatja és sok mindenféle más kérdéssel is összefügg; következik ebből, hogy a drágaság megszüntetésére sem létezik egy mindent gyógyító panacea, hogy az egy kategorikus imperatívusszal el nem intézhető s enyhítése is csak az egész érdekelt-ségi vonal bevonásával képzelhető. Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy a Budapesten is észlelt drágaság nemcsak székesfővárosunkra szorítkozik, hanem az az ország min-

den nagyobb városában észlelhető s csapásszerű nehéz következményei alatt sínylődik szomszédunk Ausztria s főképen Bécs is. Ez okból a drágaságnak nemcsak Budapesten vagy csak a budapesti életben kell okát keresnünk, hanem egyrészt általános, nem országhatárhoz kötött gazdasági tényezők befolyásának is köszöni létét, hiszen a mai fejlett közlekedési eszközök korában a gazdálkodás nem egy-egy ország belső dolga, hanem a világtermelés szempontjából fontos közös ügygég lett, kölcsönhatását érezteti mindenkivel, a minthogy a drágaság is egy nemzetközi gazdasági okra: a munkabérek jelentékeny emelkedésére s így a termények előállításai megdrágulására vezethető vissza.

Miután a drágaság előidézéséhez ily közös általános okokon kívül minden városban lokális okok is közreműködnek s mint említettük, e kérdés az egész társadalmi, állami, műveltségi és vagyoni viszonyokkal, a nép természetével, históriai múltjával is összefügg: külföldi városokkal való összehasonlításnak a drágaság okai tekintetében nem lehet nagy horderőt tulajdonítani, sőt félő, hogy a viszonyok összehasonlításának nehézsége, sokszor lehetetlen volta következtében inkább ferde következtetésekre jutunk, legjobb esetben papíron megálló, de a gyakorlatban be nem váló tervekkel ismerkedünk meg. Ezért jelen fejtegetésünkben ki sem terjeszkedünk a külföldre, hanem csakis a mi budapesti különleges viszonyainkat tartjuk szem előtt.

Nálunk a kereslet és kínálat örök törvényével sokszor ellentétes eredményt észlelhetünk. Bendes viszonyok között ugyanis, mint tudjuk, ha nagy a kínálat, olcsóbbnak, alacsonyabbnak kell lenni az árnak, pedig legtöbbször azt tapasztaljuk, hogy ez az igazság csak egyoldalú, a míg ugyanis a termelés, tehát kínálat körébe eső s arra befolyással bíró kellemetlen tényező feltűnté azonnal bőséges áremelkedéssel honoráltatik, addig el-

felejtik e nehézségek elmúltával az igazságos kiegyenlítést, az árak megfelelő leszállítása, mondjuk csak visszaállítását által. Már a vevő, fogyasztó közönség is kénytelen-kelletlen bele kezd tanulni abba a szomorú jelenségbe, hogy az egyszer igaz vagy képzelt okból fel-emelt árak le nem szállítanak, azok állandósulnak s fokozatosan csakis emelkedés észlelhető, áresés soha, még az esetben sem, ha a nagy kereskedelemben ily momentum nagyritkán elő is adja magát, — a olcsóbbodás nem jut el a kis fogyasztóig, az valahol egy közvetítési helyen megakad.

A drágaság okozóját némelyek a termelőben látják, azt állítván, hogy a gazdák szervezkedése, a védővámok életbeléptetése, az őrlési forgalom eltörlése s a Balkán-államok állatbehozatalának megszüntetése, — az élelmiszerek kivitele okozzák az áremelkedést s ezért követelik a védővámok eltörlését, az őrlési forgalom visszaállítását, a Balkán állatbehozatal engedélyezését, a kivitel korlátozását, továbbá a néptápszerek (margarin, kókuszolaj) behozatalának elősegítését. Mind e kívánalmakat az agrárius tábor egyenesen a mezőgazdaság érdekeit sértőknek, megkárosítóknak jelenti ki és részéről az okot inkább a közvetítő kereskedelemben látja, melyet kiküszöbölendőnek tart s a drágaság enyhítésére alkalmas intézkedésnek vallja a mezőgazdasági termények és élelmiszerek termelésének fokozását s ennek, valamint a fogyasztás és élelmiszer-kereskedelem szervezését.

Ha tényleg igaza volna e pártok valamelyikének: mindjárt megvolna a remedium is a drágaság eltüntetésére, hisz egyebet se kellene tennünk, mint a valódiaknak elismert okokat megszüntetni, kiküszöbölni. De éppen ez a nehézség, hogy egyik pártnak sincs kizárólagosan igaza: sem az agráriusnak, sem a kereskedőnek külön-külön nem áll meg érvelése fenntartás nélkül, de igenis mindkettőnek igaza van némely jelenségek, egyes okok

tekintetében; innen e szövevényes, nagyterjedelmű kérdés megoldásának nehéz volta.

Kíséreljük meg a bennünket főképen érdeklő, mert hatásaiban leginkább érezhető elsőrangú szükségleteket képező lakás és élelmiszerek, ez utóbbiak közül a tej és hús drágaságát előidéző okokat feltárni, megjelölván azon módokat és eszközöket, a melyek a kérdés kedvező elintézése érdekében fogatosítandók volnának.

I. A szomszédos államokhoz való viszonyaink.

Külkereskedelmi forgalmi statisztikánk a drágaság mellett.

Az államtudományok között a statisztika az, mely iránt társadalmi köreink legkevésbé érdeklődnek. Ez a közönyösség gazdasági szempontokból magunk ellen elkövetett véték, mert megfoszt sok olyan lehetőségtől, melylyel a statisztika által sok anyagi és erkölcsi romlást és kárt elkerülhetnénk. Érdeklődés nélkül való életünk a statisztikával szemben olyan, mint az ósdi homokóra, melyben a homokszemeket leperegni látjuk ugyan, de az első és utolsó szemén — a kezdet és végen — kívül gondolkodásunkat mi sem ragadja meg. Ellenszenvvel vagyunk a statisztika iránt, Pedig nincs igazság ebben a felfogásban. A ki tud olvasni a számok között, az gyakran rémregényt hámozhat ki belőlük s akarva nem akarva okul az azokból levont következtetések nyomán.

Magyarországnak két kitűnően vezetett hivatala: a m. kir. statisztikai hivatal és a székesfővárosi statisztikai hivatal, hangyaszorgalommal gyűjtik össze az adatokat s bocsájtják időnkint közre a nagy apparátussal és még nagyobb költséggel nyomdászatiilag előállított könyveket. A néhány tudóson és újságíróon kívül, kik a statisztikából merítik tudásukat, alig olvassák itthon ezeket a könyveket s nem veszi senki sem észre, hogy a külföld

felhasználja statisztikánkat, összehasonlításokat tesz, számít, kinézi ipartermékeiből, mit helyezhet el hazánkban, minek a kivitelét és behozatalát akadályozza meg az árut olcsóbbá vagy drágábbá tevő vámtarifákkal. Egyszóval külföldön a saját statisztikánk felhasználásával teremtenek maguknak nálunk piacot. Ezért van aztán mód a csodálkozásra, hogy pl. Németországban 1 márkáért (120 fillér nálunk) olyan árut kapunk, a mit itthon 2 koronával (200 fillérrel) kell megfizetnünk, — vagyis külföldön majdnem felével olcsóbb az élet. Es ezzel a drágasággal bűnhődik hazánk és fogyasztó közönsége azért, hogy a statisztikát semmibe sem veszi, nem számít s a gazdasági élet tényeiből nem vonja le a konzekvenciákat.

Magyarország létalapja a földművelés; nézzünk csak végig magunkon és környezetünkön s nem lesz nehéz megállapítani, hogy a lakás és ételmezésen kívül majdnem minden tárgy külföldi származású vagy legalább felében külföldi iparczikk. Nem mondhatjuk, hogy nincs iparunk; van, de annak is a külföld szedi le a fölét. így az állati nyersbőrt a külföld veszi meg tőlünk, az készíti ki s adja el nekünk a vámszállítási költség, kamat- és hitelkockázati rávetéssel terheltén, hogy itthon jó és ügyes czipészünk lábravalónkat előállíthassa s egy pár czipőért 25—30 koronát számítson fel, a mikor csak 6—10 évvel is ezelőtt 10—12 koronát kellett ilyenért fizetnünk. Es így van ez kevés kivétellel, minden czikk-nél; van szépen fejlett iparunk, de nincsenek gyáraink s ennek folytán külföldi anyag és áru behozatalára utalva, a legnagyobb drágaságban leledzünk: termelő, iparos, kereskedő, úr és paraszt egyaránt.

Ezek csak odavetett példák, de ha külkereskedelmi forgalmunknak 1908. évi behozatalát és kivitelét a magyar királyi statisztikai hivatal adatai nyomán megvizsgáljuk, igazat kell adnunk a holt és mégis beszélő számoknak.

Külkereskedelmi forgalmunk 1908-ban.

Tarifa oszt. sz.	Tarifa osztály szerinti árúk	Behozatal koronákban	Kivétel
1.	Gyarmatárúk	21.096,361	830,195
2.	Fűszerek	2.977,010	1.145,445
3.	Déli gyümölcs	10.905,346	236,747
4.	Czukor	13.737,821	57.356,587
5.	Dohány	16.134,416	22.023,819
6.	Gabona, hüvelyesek, liszt	39.047,835	561.990,238
7.	Gyümölcs, főzelék, növény stb.	33.194,883	41.189,815
8.	Vágó és ígás állatok	3.909,391	227.801,526
9.	Más állatok	6.028,716	34.440,118
10.	Állati termékek	25.680,408	78.014,949
11.	Zsiradékok	16.236,750	43.068,212
12.	Zsíros olajok	8.433,897	3.781,241
13.	Italok	25.274,373	44.314,365
14.	Eledelek	32.855,866	31.446,164
15.	Faszén és tőzeg	95.090,677	76.796,110
16.	Esztergályos faragóanyag	1.205,555	2.150,162
17.	Ásványok	9.879,739	16.901,441
18.	Gyógy- és illatszeranyag	873,985	168,669
19.	Festő- és cserzőanyagok	4.521,822	8.439,676
20.	Mézőgák és gyanták	5.012,236	400,388
21.	Ásványolaj	12.013,782	6.576,883
22.	Pamut és pamutárúk	278.947,353	41.850,558
23.	Len, kender, juta s ezekből való árúk	46.133,519	18.107,814
24.	Gyapju és gyapjuárúk	137.835,380	32.479,975
25.	Selyem és selyemárúk	41.363,775	11.220,631
26.	Konfekcionált árúk	87.043,051	7.290,297
27.	Kefekötő és szitakötő árúk	2.168,404	4.241,835
28.	Szalma- és hancsárúk	2.633,190	778,777
29.	Papiros és papirosárúk	33.273,964	13.762,168
30.	Kaucsuk és kaucsukárúk	10.972,879	3.093,724
31.	Viaszos vászon	3.484,874	3.408,664
32.	Bőr és bőrárúk	86.949,897	33.512,220
33.	Szűcsárúk	6.025,900	885,025
34.	Faárúk	38.668,066	16.287,757
35.	Üveg és üvegárúk	15.938,506	2.603,684
36.	Kőárúk	6.600,658	2.324,619
37.	Agyagárúk	14.063,297	1.891,926
38.	Vas és vasárúk	102.544,042	31.516,338
39.	Nem nemes fémek és ezekből való árúk	41.388,603	14.035,630
40.	Gépek és készülékek	68.826,689	13.476,030
41.	Villamos gépek és készülékek	11.776,633	8.047,073
42.	Járművek	7.890,630	6.847,925
43.	Nemes fém és drágakő, ércpéncz	141.838,601	53.227,743
44.	Mű- és hangszerek, órák	24.192,445	2.697,909
45.	Konyhasó	408,180	218,141
46.	Vegyészeti segédanyagok	31.811,298	24.654,303
47.	Firnisz, festő, gyógyillatszer	16.587,202	3.465,394
48.	Gyertya, szappan, viaszárú	9.245,701	1.546,619
49.	Gyujtószerek	3.488,153	8.528,888
50.	Irodalmi és műtárgyak	9.921,580	2.817,700
51.	Hulladékok	5.660,987	14.429,098
	Főösszeg	1,559.627,016	1,584.448,483

A felületesen vizsgálódó a főösszegeből hazánk javára írná azt, hogy 1559 millió korona behozatallal szemben a kivitel 1584 millió korona, pedig ha az egyes tételeket hasonlítjuk össze, kitűnik, hogy erre a látszólagos kiviteli többletre nagyon is ráfizetünk s Magyarország lakosságának a drágasággal éppen azért kell számolnia. Vessük csak össze hazánk kiviteli főcikkjeit a külföldről hozzánk behozott főcikk értékével, látni fogjuk, hogy Magyarország termelvényeit oly mértékben exportálja, hogy nekünk a silányabbja jó ha itthon marad. Ezért van aztán az, hogy míg Wien lakossága a nagy kínálat mellett a legszebb húst méltányos árák mellett kapja, addig Budapesten a húsdrágaság mellett kénytelen olyan árával megelégedni, a milyen éppen itthon marad, nem szólván a kisebb városok és községekről, melyek legtöbbszörében a hús kimérésre alig kerül s ezért is esik hazánkban 100,000 lakosra csak tizenegy mézsárszék.

Hogy Magyarország mint földművelő állam terményeiből mit és mennyit exportál, a fentebb bemutatott forgalmi statisztika meggyőzően csoportosítja.

Így kivitelünk 1908-ban volt:

Czukorban	57	millió	kor.	érték
Dohányban	22	«	«	«
Gabona, hüvelyesek, liszt ..	562	«	«	«
Gyümölcs, főzelék, növény...	41	«	«	«
Vágó- és ígás állatok	227	«	«	«
Állati termékek	78	«	«	«
Zsiradékok	43	«	«	«
Italok	44	«	«	«
Ásványok	17	«	«	«
Festő- és cserzőanyag	8	«	«	«
Kefekötő és szitakötő árú ..	4	«	«	«
Gyújtószerek	2	«	«	«
Más vegyes szerek	399	«	«	«
Összesen	1584	millió	kor.	érték

A mint látjuk, a gabona- és állatkivitel dominál 789 millió korona értékkel, önálló iparcikkül pedig csupán a két legutolsó szerepel 6 millió korona értékű kivitellel. Külföld ezt a nagy áruértéket comptant kapja, a mi anynyit jelent, hogy átvételkor fizetendő és így a külföldi fogyasztók velünk szemben annyi előnyben vannak, hogy kamatot és hitelkockázati díjat, a mi együtt 10—12% szokott lenni, nem fizetik.

A külföldről Magyarországba való behozatal, a mint ez a fentebbi forgalmú statisztikából kitűnik, mind olyan árucikkekre terjed ki, melyek mind az iparszegény államokban keresik fel fogyasztó piaczaikat. A behozatali cikkek jelentékenyebb árucsoportjaik szerint a következők:

Gyarmatárúk, fűszerek és déli gyümölcs_ _ _	33	millió	korona
Éledelek _ _ _ _ _	32	«	«
Fa, szén és tőzeg _ _ _ _ _	95	«	«
Ásványolaj _ _ _ _ _	12	«	«
Pamut és pamutárúk _ _ _ _ _	279	«	«
Gyapju és gyapjuárúk _ _ _ _ _	137	«	«
Len, kender és jutaárúk _ _ _ _ _	46	«	«
Selyem és selyemárúk _ _ _ _ _	41	«	«
Konfekcionált árúk, ruhák és kellékek_ _	87	«	«
Papír és papirosárúk_ _ _ _ _	33	«	«
Kaucsuk, kaucsukárú és viaszos vászon_ _	14	«	«
Bőr, bőrárúk, szücsárúk_ _ _ _ _	93	«	«
Fa-, üveg-, kő- és agyagárúk _ _ _ _ _	74	«	«
Vas és vasárúk _ _ _ _ _	102	«	«
Gépek, készülékek, villamos eszközök _ _	80	«	«
Nemes és drágakövek, érczpenz _ _ _	141	«	«
Mű- és hangszerek, órák _ _ _ _ _	24	«	«
Vegyészeti árúk, festékek, gyógy- és illatszer	72	«	«
Gyertya, szappan _ _ _ _ _	72	«	«
Más vegyes értékek _ _ _ _ _	144	«	«
Összesen _ _	1559	millió	korona

Ebből a csoportosításból kitűnik, hogy külföldi behozatalunk a ruházati cikkek 5 tételében egymagában

590 millió korona értéket képvisel, ezt követik a nemes és drágakövek és ércpénz 141 millió koronával és így tovább mindannyi oly czikk, mely gyáripar hiányában behozatalra tényleg rászorítja hazánk fogyasztóit. A hazánkból kivitt árúk, mint már fentebb említettük, comptant vagyis készfizetés mellett vétetnek át, holott megfordítva, a külföldről Magyarországra importált árúk, hogy a kereskedőnek legyen módjában az árút eladni s annak árára várakozni, hitelbe adatnak, minek az a következménye, hogy külföldön az árúk árának megszabásánál az időközi kamat és hitelkockázati díjat is bekalkulálják. Ez mint fentebb kiemeltük, mintegy 10% -kai drágítja a hazánkba importált árúk árát. Már maga ezen áremelés az 1559 millió korona értékű importált árú után Magyarországra évi 156 millió korona veszteséget jelent, a mellett, hogy minden számítás nélkül exportált gabona- és állatállományunk silányabbjával kell a magunk fogyasztásánál beérnünk. Ha kereskedőink $\frac{2}{3}$ része megfelelő kezdő tőkével alapítana czéget s nem hitelre szervezkedne, ez a 156 millió korona fogyasztó közönségünk javára maradna meg, de mert, mint ezt a csődesetek végtárgyalásán gátjuk, a kereskedést nyitott ezég leggyakrabban még a bolti berendezést is hitelre vásárolja, be kell következnie annak a bukásnak, a minek az árát a külföldi kereskedő a hitelezés kamatja és kockázati díja fejében a fogyasztóközönségen megvesz.

És hogy ezen kamat- és hitelkockázati díj 10%-ban való megállapítása (nekünk 156 millió korona veszteség) a külföld részéről nem magas, a hazánkban 1909-ben csődbe jutott kereskedők következő adatai ellenőrzik.

Az 1909. évben Magyarországon összesen 526 esetben rendeltek el a bíróságok csődöt. Ebből Budapest területére esik 66, a szűkebb értelemben vett Magyarországra, Fiumét is beleértve, 406, Horvát- és Szlavónországra pedig 54 csődelrendelés. A csőd megszűnését

1909-ben 459 esetben mondták ki a bíróságok, ezekbe bele nem értve a horvát bíróságok csődmegszüntető határozatait. A csődmegszüntetések közül Budapestre 52, a vidékre pedig 458 eset jut.

Szomorú világítás kereskedelmünkre, hogy a bíróságilag kimondott csődök, épen úgy, mint a népesség száma és a drágaság, folyton emelkedik.

Így csődnyitás történt

1906. évben	406
1907.	« 498
1908.	« 586
1909.	« 526 esetben,

a mit pénzértékben úgy lehet kifejezni, hogy átlag egy-egy csődbe jutottnál 200,000 korona passzívát véve, mert az összesnek $\frac{2}{3}$ része Ausztria és a külföldre esik s ezeknek a hitelezőknek az évi vesztesége (526x200,000) 105 millió koronát képvisel, a fentebb megállapított 156 millió korona kamat és hitelkockázati díjjal szemben.

A szomszédos államokhoz való viszonyunkat csakis külkereskedelmi forgalmunk statisztikájából állapíthatván meg, mert ennek adatai közgazdaságunkra már is drágaságot jelentenek, ha ez irányban javulás, vagyis a drágaság megszüntetésére törekszünk:

1. módot kell találnunk a hitelezéssel járó kamat- és hitelkockázati díj megszüntetésére;

2. elejét kell vennünk a kereskedelmi csődnyításoknak, melyek hazánkban a szakkörök felfogása szerint felfelé való bukást jelentenek.

Elsőt elérjük, ha a kereskedelmi és iparkamarák, avagy kereskedelmi és ipari egyesületek pontosan szervezett hiteltudósító intézményeket létesítenek azzal a céllal, hogy a nem hitelképes elemek a külföld hitelnyújtásából kirekesztessenek, mi által a kamat- és hitelkockázati kvóta a minimumra redukáltassék.

A másodikat elérhetjük, ha a királyi törvényszékek a büntető törvény 414—417. §-ának eseteiben az 1896. évi XXXIII. t.-cz. 251. §. alapján megtartott vizsgálatok alapján felderített vétkes és hamis bukásokat hatáskörükben szigorúan és nem az eddigi enyhe pénzbírságokkal büntetik.

II. Külföldi nagyvárosok tanulságai.

A világvárosias fejlődés és intézményei.

A mint Smiles szerint a fény nyomában az árnyék jár, úgy elmondhatjuk a városokra is, hogy lakóinak fényben úszó életmódját nyomon követi az a drágaság, mely elviselhetlenné teszi a tömeglakók nyomorát.

A hol néptömeg él együtt, ott az élelmezés nemcsak első kérdés, de főfeltétel is. A nagy városok vezetőinek régente az okszerű élelmezés képezte a főgondját s a míg azelőtt nemcsak a városi hatóságok, de az ország kormányzata is első kötelességei közé sorozta a városi nép élelmezéséről gondoskodni, addig ma a szabad kereskedelem jelszava alatt, nagyra engedik nőni a drágaságot.

A fokozatosan fejlődő városok gyermekbetegségnek tekintik a koronkint fellépő drágaságot; azok azonban, melyeknél a fejlődés rohamos és szükségletét némely cikkben nemcsak a környék, de maga az ország sem képes fedezni, életveszélyes betegségek csiráját veszik magukra s a felcsigázott árakat hosszú évek sorai sem tudják visszaszorítani.

És ezen csak akkor nem csodálkozunk, ha tudjuk mit és mennyit fogyaszt egy-egy város lakossága.

Így Paris 2½ milliónyi lakossága évenként elfogyaszt ½ millió métermázsa halat, 2 millió métermázsa húst, ¼ millió métermázsa vaját, ½ millió métermázsa ba-

romfit és vadat, 500 millió darab tojást. És sok minden egyebet ilyen mértékben.

London közel 7 milliónyi lakossága évente 12 millió métermázsa zöldséget és lisztet, 2½ millió métermázsa húst, 2 millió métermázsa halat fogyaszt, hogy csak ez utóbbinál sem lehet elképzelni, hogy fért el ez a rengeteg mennyiség a billingsgate-i halcsarnokban.

Ezek a nagyszabású városok hatóságainak nem kis gondot ad az, hogy az élelmezési cikkek egyenletesen és megszakítás nélkül kerüljenek nemcsak a piacra, de hogy folytonosan elegendő készlet felett rendelkezzenek. Mindehhez különféle intézményt, mint közvágóhidakat, közraktárakat, vásárcsarnokokat, terménytőzsdéket, állatvásárokat kell létesíteniük és nagy apparátussal kell ezeket fenntartaniuk. Hogy Budapest már a nagyvárosok nyomán rendezkedett be, bizonyítja, hogy mindezek az intézmények már fennállanak s működésben vannak.

A legelső vásárcsarnokot Paris városa létesítette az 1740 — 1784 közötti időben, a mikor XIV. és XV. Lajos francia királyok korában, a nagy drágaság következtében fellépett éhínség hathatós közbenjárásra kényszerítette a hatóságot. Az akkor keletkezett éhínségnek okául azt mondták, hogy a termelőre annyiféle adót és vámot vetettek, hogy ezek majdnem a termelő vény árával vetekedtek. Ekkor, mert Paris környéke nem volt képes Paris városát elég élelmiszerral ellátni s a távolabb fekvő helyiségek földművelői a nagy vámzsarolás miatt megunták a szállítással járó okvetetlenkedéseket, beszüntették a szállítást, minek következményeképpen jelentkezett előbb a fokozatosan emelkedő drágaság, végül — élelmiszerek hiányában — az éhínség.

Íme mit csinált a világvárosias fejlődés Paris gyermekkorában! Ez az állapot 1780 körül oly nyomorúságot teremtett, hogy azt, a ki nagyobb mennyiségben azért vásárolt élelmiszereket, hogy magasabb áron értéke-

sítse: a nyaktiló alá vitték. Hasonló büntetésben részesült az is, a ki Paris megállapított körzetében értékesítésre csak egy gabonás zsákot is felnyitott. A kufár tehát nem mehetett a termelő elé, hanem a piacokon bocsátkozhattak csak alkudozásba. Az ekkor volt ezen óvintézkedés ma is beválna s megszüntetné a kufársággal járó drágaságot.

Paris élelmezése fejlődésével párhuzamosan mindig nagyobb és nagyobb gonddal járt és Napóleon már első konzul korában is erre fordította főfigyelmét s ebben találta erősségét úgyannyira, hogy I. Napóleon már 1811. évben egy vásárcsarnoknak az alapját is megvetette. Paris «Halles Centrales»-jait III. Napóleon kezdette építtetni, mely 10 pavillonnal 40,000 négyzetméter területet foglal el s felépíttetése 50 millió frankba került. Ezenkívül van még Parisnak 12 kerületi csarnoka és 22 piacza. Ezeket a csarnokokat Franciaországon kívül még Algir látja el termelvényével és Paris népe csak azt az élelmiszert tartja jónak, a mely a város hatóságának ellenőrzése alatt álló csarnokokból kikerült.

Érdekes, hogy a mint 1853-ban a «Halles Centrales» elkészült, hogy a vásárcsarnoknak állandó és megbízható szállítói legyenek, első sorban is Paris közvetlen körzetét zöldségtermelésre tanították ki, oly sikerrel, hogy már 1855-ben, tehát két évvel a csarnokok építésének befejezése után 1400 hektárnyi konyhakertekben állandóan 10,000 ember kertészkedett, a kik évente 14 millió frank értékű zöldséget voltak képesek a csarnokba szállítani.

Londonban a fedett vásárcsarnok, párisi mintára, 1828-ban létesült «Covent Garden Market» czímen s tulajdonképen mint zöldség-, élővirág- és gyümölcsvásár működött; a «Billingsgate Market» óriás méretű halcsarnoka építésére ismét csak Paris adta meg az impulzust, mely a Themse partján oly óriási forgalmat bonyolított

le, milyenről képet magának csak egy Londonban, a hét millió lakosság között élő ember tud alkotni. A «Billingsgate Market»-et 1867-ben a smithfieldi vásárcsarnok követte, a honnan hús, zöldség, baromfi, vaj, sajt áll garadákban a londoni fogyasztó-Közönség rendelkezésére. A «Smithfieldi Market» vásárcsarnok, mely terjedelmes öt pavillonból áll, a liverpooli tengeri kikötővel közvetlen vasúti összeköttetésben van, miért is Amerika, Új-Zeeland és Ausztrália jégbe fagyasztott húsát és egyéb termékét «bbe a vásárcsarnokba szállítja. A csarnok fagyasztó-kamarái (7 fok Fahrenheitre berendezve) oly méretűek, hogy 3000 drb vágott marha, 5000 drb borjú, 15,000 drb vágott juh állandóan kezelésben van London éhes gyomrainak megtöltésére.

Sajátságos, hogy Londonban az élelmezés a City egyedárusági joga s azért a külvárosokat is innen látják «l; oly öreg hiba ez Londonban, hogy az ott keletkezett drágaságot csak ennek az elavult privilégium fentartásának lehet tulajdonítani. Németországban Majnai Frankfurt építette 1877-ben az első vásárcsarnokot, Berlinben 1885-ben négyet s röviden rá még tíz vásárcsarnokot nyitottak. Berlin 14 csarnokrendszerű fedett vásárja 28 millió márkába került s mellettük nyílt piacok egyáltalán nincsenek.

Érdekes, hogy mint Budapest balparti része homokföld, úgy a Berlin körüli földterület szintén teljesen terméketlen homok. Csakhogy Berlin ezt a terméketlen földet összevásárolván, öntözhetővé tette s ma már 8000 hektárnyi alagsövezett terület áll kerti művelés alatt, melyen kiváló minőségű zöldséget termelnek s látják el ezekkel a három millió főnyi berlini lakosságot. Budapest környezetében alig látunk itt-ott egy kis úgynevezett bolgár-kertészetet, míg Berlin ma arra is gondol, hogy területét alagsövezve a város szennyvize a sívó-homok öntözésére fordíttassék. igaz, hogy Berlin ezen kertészete

a föld és berendezéssel közei 100 millió márkába került, de elérte azt a czélt, hogy lakosságának jelentékeny élelmezési anyagát maga termeli s a rövid idő alatt felfszaporodott három millió főnyi lakossága nem ismeri a néptömeg fentartásában a zsúfoltság mellett jelentkező drágaságot.

Budapesten 1897-ben öt vásárcsarnokot létesítettek, hogy ezek miként felelnek meg hivatásuknak, későbbben — a IV. fejezet alatt — fogunk foglalkozni s itt csak azt konstatáljuk, hogy a mi Paris, London vásárcsarnokkal, mint e városok fénypontjai nyomán a városok övezetében létesített kertészet mellett mint természetes szállítóknban a drágaság ellen a legnagyobb véd bástya, az Budapesten nincs meg s az ország szívében fekvő székesfőváros körzetében nem látszik meg a földművelő állam kultúrája. A Duna bal partján futóhomok, jobb partján kopár hegyek az a keret, mely Budapestet körülövezik.

Íme vándorutunkon, a drágaság okainak keresésében: az első határkő.

III. A statisztika beszélő számai.

A népesség fentartása.

Közgazdasági felfogás szerint a népesség fentartása a fogyasztáson: a ruházkodás, lakás és élelmezésen fordul meg. Minél nagyobb a népesség, annál nagyobb a fogyasztási szükséglet és annál inkább terjeszkednek ennek tényezői: a termelés, ipar és kereskedelem. A hol a népesség szaporodásával nem tart lépést a szükségletek kielégítését előmozdító tényezők emelkedése, ott be kell a drágaságnak állania.

A népszámlálások értékét a nagyközönség nem ismeri s noha bebizonyított statisztikai igazság, hogy a

bizonyos években született gyermekek száma mindig meghaladja az azon évben elhaltak számát s ezzel évről-évre növekedik a fogyasztók száma is, a létfontartással járó drágaságot nem ebben a növekedésben, hanem egészen távol álló tényezőkben s megmagyarázhatlan okokban keresi. De legsajátságosabb, hogy államkormányzatunk sem tulajdonít becsét a statisztikának; megcsináltatja ezt ugyan, de nem vonja le ennek konzekvenciáit, Pedig ha az évenkénti szaporodást számításba venné, s megállapítaná ezzel szemben a fogyasztási szükségleteket s megszüntetné egyhelyt a túlermelést és tanácsot adna máshelyt a szükségletek előállítására: megszűnne a drágaság s ezzel a százféle mozgalom a bérek és termékárak felemelésében.

A statisztikailag kimutatott, évenként ismétlődő azon számarány, a mely az elhalálozásokkal szemben több születési esetet és így emelkedőleg mindig nagyobb fogyasztás néptömeget jelez, befolyással van a termelésre is. A fogyasztók keresletével a termelők kínálata is párhuzamosan alakul, nagyon természetesen a rendes körülmények között. Rendkívüli körülmények között — a milyenben ma is vagyunk, hogy nem tudunk a drágaság nyitjára rájönni — az államkormányzatnak kellene közbelépnie s a messze múltba menő statisztikai kutatásokkal kellene a népesség jelen megélhetéséről okszerű intézkedésekkel gondoskodnia. Nem állami segély, nem Ínséges kölcsön, hanem a termelés irányítása az, a melylyel az állam népének jólétét előmozdíthatja; ne csak csináltassa, hanem tanulmányozza is a statisztikát s meg vagyunk győződve, hogy ezen az alapon megtalálva az okot, módjában lesz megszüntetnie az okozatot is.

Hajdan, a mikor még a statisztikát nem ismerték, a rideg számok alakulása, vagyis az, hogy az évi születések száma meghaladta-e az elhaltak számát, a népvándorlásban szűrődött le. Akkor a földterület mennyisége

képezte a lakosság megélhetési alapját és ha a népszaporulat olyan arányokat öltött, hogy az elfoglalt terület legelői kevésnek bizonyultak a létfenntartáshoz szükséges állatállomány részére, a nép kitört szűkké váltott hazája területéből, mint tavaszkor az új méhraj kaptárából s ment új hazát foglalni. Világos ebből, hogy a népszaporulat hajdan a népvándorlás, ma, — a mikor szuronyokkal őrzik az országok határait — a drágaság követik. De világos az is, hogy a mint hajdan a népvándorlást fegyverrel, úgy ma a drágaságot is ellenintézkedésekkel lehet korlátok közé szorítani. Akkoron a fegyveres szervezkedések szolgálták gátul a népvándorlásnak,, most a drágaságot a termelés fokozásával kell ellensúlyoznunk; s ha annak idején nem szervezkedünk a drágaság túlkapásai ellen, épen olyan pusztulásnak nézünk eléje, mint a milyenbe a IV. Béla király alatt figyelembe nem vett népvándorlás, a tatárjárás hozta országunkat.

Ezért szervezkednünk kell s ki kell nyomoznunk a drágaságnak a kútforrását, hogy ellensúlyozandók azt, a népszaporodáshoz képest a termelést is fokozni módunkban legyen.

A drágaság okai a statisztika alapján.

Kísértsük csak meg a mai drágaság okait a statisztikából következtetve megvilágítani:

A magyar kir. központi statisztikai hivatal 1908. évkönyve (XVI. kötet) szerint a magyar birodalom lakosainak száma kitett az utolsó három évtizedben, a polgári f és katonai népességét összevéve:

1870. évben 15.512,379; tehát évtizedi szaporulat a következő:

1880. « 15.739,259 = 226,880

1890. « 17.46,3791 = 1.724,532

1900. « 19.254,559 = 1.790,768.

E szerint a lakosság szaporodása a 30 év előtti népszámláláson kezdve az $\frac{1}{4}$ millióról az $1\frac{3}{4}$ millió lélekszámra emelkedett Százalékokban fejezve ki a szaporodást, ez 1880-ban 1.4%-ot, 1890-ben 10.9%-ot, 1900-ban pedig 10.3%-ot tett ki; a mi annyit jelent, hogy — a lakosság megélhetését biztosítandó — az előző év termeléséhez képest a ruházat, élelmiszer és lakásokban is legalább 10%-kal többet kellett volna produkálni, illetőleg több lakást építeni.

Fentebb konstatáltuk, hogy a két utolsó decennialis népszámlálás hazánk lakosságának számában szabályszerűen már kétszer 1% millió körüli lélekszámszaporulatot mutat. Persze nagy az öröm a statisztika ezen adatai felett és jajgatunk a kivándorlók nagy száma miatt (mivel ezzel is nagyobb volna az ország lakossága), a nélkül, hogy nyomon követhetők, vajjon a szaporodással együtt jönnek-e a megélhetési tényezők? Hiszen ha csak a nagy Németbirodalom lakosságánál (60 millió) az évtizedes szaporulatot (3 millió) a mi lakosságunk számához és szaporulatához viszonyítjuk, látjuk, hogy a nagy Németország (540,504 km²) szaporulata a Magyarország (279,759 km²) szaporulatához úgy viszonylik, mint az 5 a 10-hez, vagyis az évtizedes népszámlálások hazánkban kétszer annyi népszaporodást mutatnak, mint a mennyi Németországban jelentkeznek. Oly argumentum ez, a melylyel államkormányzatunknak foglalkoznia kell azért is, mivel a népszámlálások természetes szaporodásával a termelési tényezők közül az ipar és kereskedelem az 1880., 1890. és 1900. évek decennialis nemzeti erő összevetésénél a második évtizedben visszaesést mutat, emelkedés helyett. E fontos momentumot kiemelve, látjuk, hogy:

1880. évben volt	745,203 iparos és	163,755 kereskedő
1890. « «	783,146 « «	141,589 «
1900. « »	1038,078 «	209,962 «

Az iparosoknál az 1890-ben volt 783,146 szám, 1900-ban 1.038,078-ra emelkedett; igen ám, csak hogy ha a házi-, nép- és vándoripar munkásait számításon kívül hagyjuk, az önálló ipart üzöknél a férfiak száma 1890-ről 1900-ra 13,981-gyel apadt s a nőiparosok (kufárok) 21,149-czel emelkedtek, a mi legvilágosabb tanúbizonyosága iparunk visszaesésének. A kereskedőknél egyszerűen konstatálnunk kell, hogy az 1880. évben volt 163,755 lélekszám, 1890-ben 141,589-re esett, holott, mert az 1890-iki népszámlálás a népesség összességében 1.724,532 szaporulatot (10% emelkedést) mutatott, a kereskedőségnek is emelkednie kellett volna.

Íme, statisztikai adataink a drágaságban már 1890-re vetik vissza árnyékukat; már itt látjuk, hogy a népszaporodással természetesen emelkedésre utalt produktív tényezők, az iparosok és kereskedők szám szerint elmaradtak. E szerint nem emelkedik iparunk, nem kereskedelmünk, avagy ha van, nem versenyképes és a fogyasztás külföldi behozatalra szorul s ezért tulajdonképpen a szállítási és közvetítési költségek első okai a már 1890-ben kezdődő drágaságnak.

Az emberi létminimum pénzértéke.

Megállapítva azt, hogy Magyarország lakossága:

1890-ben volt 1.724,532 decennialis többletről

1900-ban « 1.790,768 « többletre

szaporodott, annak kimutatása után, hogy a népszaporodással járó ipari és kereskedői foglalkozású tényezők a természetes emelkedés helyett visszaestek, ha csak megközelítőleg is tudni kívánjuk, mennyi az a létfenntartási szükségleti többlet, a mennyi ezen nagy tömeg eltartásához kell, az egyéni létminimum pénzértékét kell megállapítanunk.

Ma fennálló törvényes intézkedéseink szerint a megadóztatás alá nem eső kereset összege évi 600 koronát tesz ki. Ez annyit jelent, hogy a 600 korona évi jövedelem oly csekély, hogy már az adót sem bírja el. A dr. Edelsheim-féle szociális tudományok címűn megjelenő akadémiai kiadás 1900. évi folyamában statisztikai átlagban mutatja ki, hogy egy három tagból álló családnak, a mely 600 korona minimális jövedelméből van utalva élni. jövedelméből 60%-ot táplálkozásra, 16%-ot lakásra, 5%-oi fűtés és világításra, 12%-ot ruházatra és a fennmaradó 7%-ot különféle el nem kerülhető szükségletek beszerzésére kell fordítania. Ha ezen arányt szem előtt tartjuk, úgy a fentebb említett 600 koronás minimumból esik:

60% a táplálkozásra, léhát	360 korona
16% a lakásra és így	96 «
5% fűtés, világításra, tehát.	30 «
12% ruházatra, tehát	72 «
7% különfélékre, tehát	42 «
100% = egy évre =	600 korona

Hogy vájjon ezen minimális jövedelemből meg lehet-e élni, ismét csak a statisztikához kell folyamodnunk. A legelső tételnél azt kell kimutatnunk, vájjon a táplálkozásra rendelt 360 korona elég-e annak a háromtagú kis családnak? Ennek megállapításában az orvosi statisztika van segítségünkre; e szerint csak a legszükségesebb tápanyagot véve, egy ilyen kis családnak egy évre a tápértéket tekintve 450 kg. burgonyára, 625 kg. kenyérré, 93 kg. lisztre, 50 kg. disznóhúsra, 40 kg. marhahúsra és 30 kg. zsírra van feltétlen szüksége. Ha 100 kg.-kint a burgonyát 6 K-val, a kenyeret 24 K-val, a lisztet 25 K-val, a disznóhúst 140 K-val, a marhahúst 120 K-val, a zsírt 160 K-val vesszük, kitűnik, hogy az előírányzott 360 K nem elég és a mai piaczi árak szerint Budapesten ennek a mennyiségnek a bevásárlása 366 K 25 fillérbe

kerül. A lakásra előírányzott 96 K-val szemben áll a fővárosi lakásviszonyok drágasága és minden hivatalos adat nélkül is megállapítható, hogy a külvárosok legrozsan-
tobb házaiban sem kaphatni 120 K-án alul egy napszámos lakást, tehát itt is meghaladja a lakbér az előírányzatok normális átlagát. A következő tételben a fűtés és világításra kombinált 5%, vagyis 30 K-ból vajjon mit szerezhethet be a létminimumra utalt háromtagú kis család? 36 liter petróleumot és 6 métermázsa tatai kőszemet; és ezzel a mennyiséggel és árakkal talán ki lehet jönni? Az ezt követő tétel a 12%-kal, vagyis 72 K-val előírányzott ruhaszükséglet nagyon szűkösen fedezve lehet. Az utolsó tétel, a 7%-kal előírányzott különféle dolgokra szükséges 42 K meg sem bírálható, mert hiszen egyéni izlés, vajjon ezen összeg orvosra, patikára-e, avagy dohány, szeszes ital vagy hasonló előre nem látott beszerzésre lesz fordítva.

Ebből a felállításból látjuk, hogy az adókiivetés szempontjából megállapított létminimum, az évi 600 K tényleg* olyan kis összeg, a melyből egy semmi igénynyel nem bíró munkás vagy napszámos három tagú családja nem hal meg ugyan éhen, ezt az arányt azonban nem lehet az ország egész lakosságára irányadóul vennünk, mert hiszen népünk nemcsak egyszerű napszámosokból áll. Ugyanezért, hogy az évenkénti népszaporulat létminimumának pénzértékét, vagyis azt, hogy évenként átlag mennyit fogyaszt el a népesség fejenként, meghatározhatunk, egy fejenként való átlag kipuhatolására kell törekednünk. Mivel az évi 600 K átlag az 1900. évbéli népszámlálás 19¼ milliónyi lakosságának csak napszámosaira vonatkozik s ezeknek a száma (640,005), az összmennyiségben 3⅓%-ot képvisel, a létminimumot nem ezeknek, hanem a lakosság zömének, a földműveléssel foglalkozóknak számárányára, még pedig a földadóhoz viszonyítottan kell megállapítanunk.

Földműveléssel az 1900. évi népszámlálás szerint a 19% milliónyi lakosságból 68%, vagyis a keresőket és kitartottakat egybevéve 13.175,083 foglalkozott. Ezek évi földadója kerek összegben 78 millió K; ha ezen mennyiséget a 13 millió őstermeléssel foglalkozókra kivetve, az egy fejre eső évi 6 K-át — adóalapon határozandó meg az évi jövedelmet — százszorososan vesszük, kitűnik, hogy a földművelési csoportba felvett egy-egy lélekszámra eső évi jövedelem átlag 600 K-ban állapítható meg. E szerint a napszamosoknál a három tagból álló család fentartásánál a létminimum 600 K, csak $\frac{1}{3}$ részben közelíti meg a példa szerinti előirányzatot, mert a földműveléssel foglalkozóknál a létminimum fejenkint veendő 600 K-val.

Ha így megállapítottuk a fejenkinti létminimumot, vagyis azt a pénzértékben kifejezett értéket, mennyibe a lakosság egyénenkint való fentartása (lakás, ruházat, élelmezés) évenként kerül, az évi fogyasztás pénzértékét megdönthetetlen alapon évenként 600 K-ban egy-egy lakosra elfogadtuk, már ki lehet számítanunk, hogy az évtizedenkint tartott népszámláláskor kimutatott népszaporodás mennyi fogyasztási cikkeknek s ezzel újabb produktumoknak létesítésére utalja az országot. Nem elég tehát a népszámlálással a népszaporodást konstatálni, hanem ki is kell mutatni, vajjon a szaporodó lélekszámmal egyaránt emelkednek-e a létfenntartás eszközei, mert ha e két tényező között az emelkedés nem arányos s ez utóbbi elmarad a népszaporodástól: a drágaságnak be kell következni.

A kis családban a gazdára, az országban az államkormányzatra, a városokban ezek képviselőire hárulnak a családtagok létfenntartásáról való gondoskodás. Tehát az okszerű munkabeosztás, hogy a nemzet családtagjainak megélhetése biztosítva legyen, első sorban az állam s másodsorban a községek vezetőinek a kötelessége.

*Népszaporodásunk országos átlagban
és városonkint.*

Előadottakból megismertük a decenniális népszámlálás népszaporulatát s megtudtuk, hogy a szűkös, módos és gazdag lakosság szükségleteit és igényeit egybevetve, átlag egy embernek a létminimuma, pénzértékben kifejezve, évi 600 K-nak felel meg.

Lássuk már most, hogy a népszaporulat a létminimum alapján Magyarországon éven kint mily nagy pénzértékben nyilvánul s hol akadunk meg a statisztikában a drágaság okainak kifürkészésén s vajjon van-e mód ez akadály legyőzésére s ezzel a drágaság megszüntetésére?

Az utolsó három évtizedes népszámlálásnál a népszaporulat s ezzel kapcsolatosan a 600 K évi létminimum alapján a fejenkinti szükséglet megközelítő számítással a következő:

1880. évben	226,880	fejenkinti szaporulatnál	136 millió	128,000 K
1890.	«	1.724,532	« « 1034	« 721,000 «
1900.	«	1.790,768	« « 1074	« 460,800 «

Tehát csak az utolsó két 10—10 év alatt évenkint 1034 millió, illetőleg 1074 millió K pénzértékkel több fogyasztási cikket kellett az országnak évenkint termelnie, mint ezelőtt 20 évvel!

Az a kérdés már most, hol, miért és mikor nyilvánul a drágaság? Erre a kérdésre a statisztikából a nép sűrűsége vezethet nyomra. Magyarországnak 19.254,559 fejből álló lakosságából ugyanis 1900-ban egy □-kilométeren 59 lélekszám, 1890-ben egy D-kilométeren csak 54 ember élt; e szerint ha a területhez viszonyítjuk a lakosságot, ilyen megoszlás mellett (54-el szemben 59 lélek egy □-kilométerre) drágaság még nem keletkezhetik, ezért azt kell kikutatnunk, mely területek azok, a melyeken az 59 átlagszámnál több esik egy □-kilométerre.

Ha ez irányban vizsgálódunk, arra jövünk rá, hogy a népesség a városokban tömörül s az a legdrágább hely, ahol a népesség a legsűrűbb s ezzel a drágaság helyeit is osztályoztuk.

Igy 1900-ban :

Budapesten	—	—	—	az egy □ km-re eső lakosság száma	3,774
Temesvárott	—	«	«	«	1,473
Nagyváradon	—	«	«	«	1,024
Zágrábban	—	«	«	«	924
Pozsonyban	—	«	«	«	878
Győrött	—	«	«	«	644
Komáromban	—	«	«	«	624
Pécssett	—	«	«	«	620
Marosvásárhelyen	«	«	«	«	574
Aradon	—	«	«	«	502
Eszéken	—	«	«	«	437
Kassán	—	«	«	«	431
Kolozsvárott	—	«	«	«	304
Zimonyban	—	«	«	«	269
Sopronban	—	«	«	«	249
Varasdon	—	«	«	«	234
Selmeczbányán	—	«	«	«	193
Szabadkán	—	«	«	«	188
Baján	—	«	«	«	186
Pancsován	—	«	«	«	184
Szatmár-Németin	«	«	«	«	146
Verscezen	—	«	«	«	127
Szegeden	—	«	«	«	126

stb.

Ebből a fokozatos terület és lakossági szám összevetéséből kitűnik, hogy bárha

Budapest	—	—	—	732,322 lakossága után lélekszámmal
Szeged	—	—	—	102,991 « « «
Szabadka	—	—	—	82,122 « « «
Debreczen	—	—	—	75,006 « « «
Hódmezővásárhely	—	—	—	60,883 « « «
Kecskemét	—	—	—	57,812 « « «

Arad	56,260	lakossága után lélekszámmal			
Temesvár	53,033		“	“	“
Nagyvárad	50,177		“	“	“
Kolozsvár	49,295		“	“	“
Kassa	40,102		“	“	“

stb. következnek, a drágaság nem a lakosság száma szerint, hanem a lakosságot fentartó terület és lélekszám összevetése szerint fokozódik. Legabnormálisabb, legdrágább Budapest, utána Temesvár, Nagyvárad, Zágráb, Pozsony stb. jön; legolcsóbbak pedig azok a városok, a melyeknél az egy □-kilométer területre 59-nél kisebb lélekszám esik, ilyen például Székesfehérvár, a hol egy □-kilométerre 50 lélekszám mutatkozik. Tehát míg nagyvárosra Budapest után Szeged, Szabadka jön, addig drágaság tekintetében ez a Szeged a 23-ik, Szabadka a 18-ik helyet foglalja el Budapest után. A népsűrűség alapján megállapítván így a drágaság fészkeit, ha tudjuk, hogy országos átlagban a népszaporulat évtizedenkint 10%, kérdés, mennyit tesz ki a szaporulat a drágaság fokozatai szerint fentebb feltüntetett városokban. Erre a feleletet a m. kir. központi statisztikai hivatal által kiadott 1904-iki évkönyvben (Új folyam XII.) találjuk meg, a hol a népszaporulat az 1890. és 1900. évek népszámlálási adatai között következőleg van feltüntetve:

A város megnevezése	1 □km-re eső lélekszám	Összes polg. és katonai népesség volt	
		1890.	1900.
Budapest	3,772	505,763	732,322
Temesvár	1,473	43,438	53,033
Nagyvárad	1,024	40,750	50,177
Zágráb	924	41,481	61,002
Pozsony	878	56,048	65,867
Győr	644	23,956	28,989
Komárom	624	18,233	19,996
Pécs	620	35,449	43,982
Marosvásárhely	574	15,627	19,522
Arad	502	43,682	56,260

A város megnevezése	1 □km-re eső lélekszám	Összes polg. és katonai népesség volt	
		1890.	1900.
Eszék	437	21,484	24,930
Kassa	431	32,165	40,104
Kolozsvár	304	37,957	49,295
Zimony	269	13,036	15,079
Sopron	249	29,543	33,478
Varasd	234	12,021	12,930
Selmecz	193	15,280	16,375
Baja	186	19,873	20,361
Pancsova	184	18,289	19,044
Szabadka	188	73,526	82,122
Szatmár-Németi	146	21,218	26,881
Versecz	127	22,121	25,199
Szeged	126	87,410	102,991

Népszaporulat 1890/1900. ‰-ban	A polgári népesség (katonaság nélkül.) 1860/1880. 1881/1890. 1891/1900. évek között ‰-ban			szaporodása 1869/1900.	
	1860/1880.	1881/1890.	1891/1900.		
Budapest	44·8	33·2	36·4	45·6	164·7
Temesvár	22·1	4·6	18·4	24·4	54·0
Nagyvárad	23·1	9·2	23·1	21·9	63·8
Zágráb	47·1	43·3	32·6	48·9	182·9
Pozsony	17·5	3·2	9·2	17·4	32·2
Győr	21·0	4·7	8·7	21·9	38·6
Komárom	9·7	3·8	2·5	13·0	23·7
Pécs	24·6	20·3	18·7	24·0	77·10
M.-Vásárhely	24·9	1·3	16·50	21·50	36·1
Arad	28·8	8·7	18·3	28·20	64·7
Eszék	16·0	5·5	8·7	16·40	33·4
Kassa	24·7	20·2	10·7	23·2	63·70
Kolozsvár	29·90	14·0	18·1	30·20	77·40
Zimony	15·70	17·8	8·3	13·20	44·50
Sopron	13·30	10·0	17·2	12·50	45·20
Varasd	17·60	2·4	6·6	4·0	8·2
Selmecz	7·20	8·80	0·10	7·10	16·7
Baja	2·5	6·30	1·30	3·0	10·40
Pancsova	4·1	1·4	4·8	3·1	9·6
Szabadka	11·70	9·0	18·5	12·0	44·6
Szatmár-Németi	26·70	7·40	5·20	26·30	42·6
Versecz	13·9	5·90	2·10	13·30	17·4
Szeged	17·8	5·0	16·10	17·20	42·9

Míg tehát azt mondjuk, hogy meri a tízévenkénti népszámlálásnál országos átlagban a népszaporulat 10%, vagyis ha tíz év előtt a kenyér, hús, ruházat bizonyos értékben ki volt fejezve, ennek évenként 1%-kal, vagyis a tizedik év elteltével 10%-kal kell emelkednie, úgy ki mondhatjuk, hogy normális viszonyok között, ha a termelés a kereslettel mindig arányban állott, ennek is 10%-kal kell emelkednie. De mert a népszaporulat a városok lakosságánál tömörül, a városokban nem a 10% országos átlagot, hanem azt a százalékos arányt kell alkalmazni, a mennyit ez az egyes városoknál kitett. Így Budapestnél a 10% országos átlag helyett kereken 45%-ot (44.8%), Temesvárnál 22%-ot, N.-Váradnál 23%-ot stb., mint a fentebbi táblázat mutatja, kell venni.

Ezek szerint, ha tudjuk, hogy egy városban a húspiaczra hány marha, borjú, birka, bárány, sertés vágatott fogyasztásra le, a mit a fogyasztási adóbevétel mellett mindenütt meg lehet állapítani; ha kipuhatolható, hogy az élelmiszerekben hány métermázsza került a piacra: a fogyasztási cikkeknek a népszaporulattal való aránylagos voltát, a keresletnek a kínálathoz való viszonyát s ezzel a drágaság kútforrását már nem lesz nehéz megállapítani.

IV. A drágasági viszonyok és okaik.

A hús és más élelmiszerek drágasága a közvágóhidak és vásárcsarnokok forgalmában.

A drágaság fészkeiül jelentkező városoknál, ha a népszaporulat évtizedenkint alakuló ezen tényezőit ismerjük, az egyes jelentékenyebb fogyasztási cikknél azt is kipuhatolhatjuk, vajjon a népszaporulattal kapcsolatosan még van-e szükséges (például Budapestnél a népszaporulattal, tízévenként 45%-ban emelkedő) behozatal. Ezt

Budapestnél a dr. Thiring Gusztáv igazgató által szerkesztett statisztikai évkönyvekből (III. évfolyam 1897—1898. és VII. évfolyam 1904.) pontosan meg is lehet állapítani.

Budapest székesfőváros főbb élelmiszereinek fogyasztását a népszaporulathoz viszonyítva, következő számadatokkal lehet bizonyítani, hogy a behozatal a népszaporulat mögött marad s ennek folytán a fővárosi lakosság élelmezésének meg kellett drágulnia.

A hús megdrágulását Budapesten a rendelkezésünkre állott utolsó évtized (1894—1904. évi) adataiból a következők mutatják. A marhaközvágóhídra 1894-ben 82,491 szarvasmarha került; ha ehhez a tízévi népszaporulatnak megfelelő 45%-ot adjuk, 1904. évben 119,611 drb szarvasmarhának kellett volna levágásra kerülnie; de mert 1904-ben vágásra csak 99,549 jutott, 20,062 darabbal kevesebb szarvasmarha került a húspiaczra, mint a mennyit a népszaporulat átlag megkívánt volna. A marhahús megdrágulása tehát itt már nyilvánvaló. Ezt az el nem vitatható állítást a többi aprómarha behozatalával is lehet bizonyítani, így:

	1894-ben	a 45%-kal 1904-ben elő kellett irányozni	1904-ben teny- leg levágott	Igy — vagy +
		d a r a b		
Borjú levágatott	118,217	171,414	103,557	— 67,837
Birka «	50,652	73,445	17,244	— 56,201
Bárány «	49,240	71,398	26,519	— 44,879
Sertés «	146,742	212,775	249,282	+ 36,507

Ennek folytán, bárha több sertés vágatott (36,507 drb), mert ez még messze sem fedezi a kevesebb birka (56,201 drb) és kevesebb bárány (44,879 drb) levágatott aprómarhát, egymagában a szarvasmarhában 67,837 darabbal kevesebb hajatott fel, mint a mennyit a természetes népszaporulat mellett, mint minimális mennyiséget előjegyzésbe venni lehetett volna. Ezzel a hús ár-emelkedése s a húsdrágaság is meg van magyarázva. Ezen

számítás helyességét és a drágaságnak a nagyobb kereslet mellett kisebb kínálatban nyilvánuló nemzetgazdaságtan! elv megnyilvánulását a községi fogyasztási pótdadó bevételekkel is lehet ellenőrizni. Ugyanis Budapest főváros 1904-ben ezen a címen bevételezett:

Vágómarhák után	---	---	---	---	---	262,382	koronát
Borjúk után	---	---	---	---	---	92,429	€
Birkák után	---	---	---	---	---	7,681	€
Bárány és malacra	---	---	---	---	---	18,117	€
Süldő sertések után	---	---	---	---	---	3,693	€
Öreg sertések után	---	---	---	---	---	128,294	€
Mészárolt hús után	---	---	---	---	---	112,470	€

Összesen 625,066 koronát.

Ezzel szemben 10 év előtt ezen a címen bevételezett a székesfőváros 452,896 K-át, mely összeghez, ha a decenniális népszaporulatnak megfelelő' 45%-ot számítjuk községi fogyasztási adópótlékban, 801,699 K-át kellett volna a fővárosnak bevételeznie. Mivel azonban a fentebbiek szerint csak 625,066 K folyt be, a statisztikailag előirányzott összeghez képest 1904. évben 176,633 K-val, vagyis 28%-kal kevesebb folyt be. Ezek szerint a húsdrágaságot nemcsak a főváros lakossága, hanem a fővárosi hatóság is megsínyli s véleményünk szerint a székesfővárosi kórházak háztartásában kimondott 6% élelmiszerdrágulás, mely abban nyilvánul, hogy 1907-től az ápolási díjat 2 K 60 fillérről 2 K 76 fillérré emelik, még kevésnek is fog bizonyulni.

A fokozódó húsdrágaság, melyet mint fentebb kimutattuk, a népszaporodás mögött elmaradt felhajtás okoz, nemcsak Budapesten, hanem Ausztriában és Németországban is nagy gondot okoz. Ez utóbbiak azzal segítenek magukon, hogy új piacot nyitnak. Wienbe az osztrák kormány már nemcsak Olaszországból, hanem Hollandiából is importáltat, sőt ha a szerbiai behozatal meg lesz

engedve, ott ellensúlyozva van a húsdrágaság. Németország ha kaput nyit a belga, francia és hollandi húsbehozatalnak, oly bőséges lesz a kínálat, hogy Magyarország kivitele jelentékenyen csökkenni fog. Tehát ott is tudnak segíteni azokon a bajokon, melyeknek kútforrása a birodalmi törvénynek azok az intézkedései voltak, melyek a marhára, húsrá és takarmányra kivetett vámokban nyilvánult. Csak a szegény földmívelő és állattenyésztő Magyarország fog saját zsírjában megfulladni, mivel nemcsak kivitele csappan meg, hanem lakói még drágábban jutnak ahhoz a húshoz, melyet a külföld jutányosabban fogyaszthatott, mint az azt termelő Magyarország.

Budapest székesfőváros tanácsát nem lehet a húsdrágaság tárgyában nemtörődömséggel vádolni, hiszen csak most félév előtt kérte a földmívelésügyi miniszteriumtól a friss hús behozatalának megengedését, a román határ megnyitását, esetleg a vágómarhakivitel korlátozását. Augusztusban megismételte a tanács ez előterjesztését s legalább azt kérte, hogy az Ausztriába és a vámkülföldre irányuló vágómarhakivitel Budapesten át irányítottassék. Kérték továbbá Budapesten konzumvásár felállítását s a 400 kilónál könnyebb vágómarha fogyasztási adójának leszállítását. Persze, ha e kérelmek meg nem hallgattatnak, intézkedés, sőt még kísérlet sem tétetik a bajok orvoslására: a drágasági vész feltartóztathatatlanul terjed tovább.

De kísértünk meg a statisztika számaint beszélgetni s azonnal kitűnik, hogy Budapestnek hússal való ellátása nem is nagy dolog. Fentebb kimutattuk, hogy a népszaporulat igényeit tekintetbe véve, 1904-ben kevesebb volt a felhajtás, mint a mennyit előirányozni kellett volna:

Szarvasmarhában	20,062 darab
Borjúban	67,837 «
Birkában	56,201 «
Bárányban	44,879 «

vagyis oly csekély ez a létszám, hogy szervezetlen marhakereskedelmünk mellett, hacsak 20 hatósági megbízható alkusz járja be országunkat, ezt a számot egy év alatt fokozatosan játszva szerzi meg a budapesti marhavasárnak.

Hogy az ellentétet Budapest és Berlin városi tanácsának intézkedései között feltűnőbbé tegyük, tudnunk kell, hogy Berlin város tanácsa egy alkalommal a Reichstaghoz a következő beadványt intézte:

«Hasson a birodalom képviselőháza alkalmas módon oda, hogy a külföldről való marha- és húsbevitelnek birodalmi törvényen alapuló akadályai lehetőleg eltávolíttassanak és a marhára, húsrá és takarmányra kivetett vámok megszüntetessenek, vagy pedig a feltétlenül szükséges mértékig szállíttassanak le.» Az indokolás kifejti, hogy a vámtörvény életbelépésekor csak rövid tartamúnak jelzett drágaság folyton tart, sőt ijesztő mérveket ölt, a különösen megcsappant sertésszállítás az időközben számbelileg 30,000 lakossal megnövekedett berlini lakosságnak (Budapest, 1904 július havában az előző évi megfelelő időszakhoz képest 22,870 fejszaporulatot mutat) különösen az alsó, szegényebb néprétegeit sújtja érezhetően, a mi elégedetlenné teszi őket és maga után vonja az általános sztrájkot és drágaságot. A kérvényhez csatolt statisztikából különösen kiviláglik, hogy a marhafelhajtás ugyan + 6900 (nálunk — 20,062, a sertésfelhajtás azonban — 3803, a borjúfelhajtás — 1464 (nálunk 67,837), a juhfelhajtás — 4057 (nálunk — 56,201) az előző évekhez képest. Ime, mily kis számhiány mellett jajdul már fel Berlin városának tanácsa s mi történik nálunk a fővárosi hatóság és az államkormányzat részéről? Semmi, mert a statisztika beszélő számaira egyik sem ad semmit sem. Hej pedig a földművelésügyi minisztériumunknak mennyire hálás tér nyílnék állattenyésztésünket a helyes gazdálkodási mederbe terelni! Ha mással nem, csak az-

zal is, hogy kiveszöben lévő juhászatunkat emelné; a borjú alakjában rohamosan csökkenő szarvasállományunkat azzal védené, hogy a borjúknak csak kis százalékat engedné (kor szerint emelkedőleg) a vágóhídra jönni; s épen így kellene sertésállományunkat a nagy pusztító vész után megerősödtetni! Mily szükséges volna egy egészséges állatkereskedelmi osztályt teremteni s a kereskedelmi miniszternek a földművelésügyivel karöltve, mily hálás gazdasági szerep volna a megyénkinti állatvásárok megteremtésével egy budapesti állandó kiviteli központot (mint régebben volt) szervezni!

Gazdasági egyesületeinknek meg kell mozdulniok s fel kell világosítaniuk a veszedelem lejtőjére került állattenyésztésünk felől úgy az államkormányzatot, mint az illetékes hatóságokat, mert ha Ausztria és Németország megnyitják vámsorompóikat az olasz, belga, francia és hollandus marhabehozatalnak, országunknak ez a gazdasági ága a múlt emléke leend.

*

A székesfőváros drágaságát nemcsak a húsok a statisztikájából, hanem a többi élelmiszerek forgalmából is meg lehet állapítani s így fővárosunknak a mai drágaság okait első sorban a behozatal elégtelenségében s ezzel kapcsolatosan a községi hatósági intézmények helytelen kezelésében kell keresnünk. így az élelmiszerek nagy részét a fővárosi lakosság a központi vásárcsarnok útján szerezheti be. Itt a behozatal, levonva az elszállított árúkat, mindannyi fajta élelmiszert együttvéve métermázsákban (q) kifejezve, 1903-ban kitett 577,981 q-t; ha ehhez, hogy a következő évi behozatal megközelítő mennyiségét megtudhassuk, az évi népszaporulat tényezőit (10 évre 45%, 1 évre 47½%, a 47½%-ot) hozzáadjuk, 1904-ben 603,990 q-nak kellett volna lennie; tényleg pedig (a be-

hozatalból az elszállított mennyiséget levonva) volt 644,909 q és így több volt az előirányoztnál a behozatal 40,919 q-val.

Íme, a központi vásárcsarnokba érkezett élelmiszerekben nemcsak arányos az évi behozatal növekedése a népszaporulattal, hanem közel 8%-kal több, azért e helyt nem indokolt az élelmiczikkek aránytalan megdrágulása. Itt is, mint a húsnál, a marhavásári intézményben, a hatósági vásárcsarnok helytelen kezelésében kell a drágaság okát keresnünk.

Kimutattuk, hogy a legnagyobb fogyasztási cikkekben, a húsnál a felhajtás elmaradásában, az élelmiszereknél, melyeknél a behozatal növekedése a népszaporulattal nemcsak arányos, de a szükségesnél több is, a drágaság okait a megfelelő hatósági intézményekben, a marhavásártartás és a vásárcsarnokokban kell keresnünk. A marhavásártartás s az ezzel kapcsolatos közbűgőhíd kezelésében a hibát ott látjuk, hogy a helyett, hogy a felhajtást a város könnyíténé, aránytalanul magas díjakkal terheli úgyannyira, hogy a szedett díjak a behozatal elmaradása mellett is majdnem megkétszereződnek. Ugyanis a közbűgőhíd és marhavásár bevételei 1889—1898. években (azért vesszük ezeket az éveket, hogy az azóta megnyílt sertésközbűgőhíd eredményei ne zavarják az összehasonlítást) kitétek:

a közbűgőhídon a marhavásáron összesen

1889. évben	211,583 K-át	404,591 K-át	616,174 K-át
1898. «	326,648	« 837,386	c 1.164,034 «

miből látható, ha a tízéves ciklus elején volt marhavásár és közbűgőhíd évi bevételehez, 616,174 koronához az évtizedes népszaporulat tényezőjét, a 45%-ot adjuk, a tizedik év végén a díjbevételek csak 893,452 koronát lehetett volna előirányozni, de mert e helyett 1.164,034 korona vételeztetett be, nyilvánvaló, hogy az 1. és 10-ik év közötti bevétel közel 100%-os emelkedést jelent. Ez a fő-

város pénzügyi szempontjából aligha örvendetes jelenség, mert az ilyen magas díj tulajdonképpen vámkorlát, a mely a marhabehozatalt s ezzel a tömeges kínálatot visszaszorítja és így tulajdonképpen drágaságot okoz. A hatóságnak nem a díjbevétel emelésére, hanem csökkentésére kellene törekednie, hogy a behozatalt előmozdítsa, mivel ellenesetben azon lakosság érdekei ellen vét, a mely a város pénzügyi szükségletét különben is a községi adókban fedezi. Ebben az eljárásban a puska visszafelé sül el s azt öli meg, a ki elsütötte. A hatóságnak nemcsak lehetővé kell tenni a marhafelhajtást, nemcsak okszerű elhelyezéssel, olcsó takarmányozással, vasúti szállítási díjkezdvezménnyel kell a termelőt ide csalogatnia, hanem gondoskodnia kell még megbízható kereskedőkről is, kik — hiszen marhakereskedelmünk nincs s a mi van, az Bécsnek dolgozik — az ország arra való részéből a felhajtást szakadatlanul erre terelik s a székesfővárosnak mintegy állandó hitese alkuszai, a főváros piaczat azzal szolgálják, hogy az áralakulásokban a túlkapásoknak elejét veszik.

*

Még rosszabbul vagyunk az élelmiszerek piaczával, a vásárcsarnokokkal, mert itt, daczára annak, hogy 8%-kai több élelmiszer jön eladásra, mint a mennyit a népszaporulat a 45%-os decennialis tényezőjével követel, mégis aránytalanul nagy a drágaság. Ennek más nem lehet az oka, mint hogy vagy egynehány nagy cég monopolizálja a vásárcsarnokokat, vagy pedig a rossz beszerzési források mellett nem veszik sem a monopolizálókat, sem pedig a hatóság észre, hogy a termelők — mert megadják nekik — a beszerzési árakat felhajtották.

Már kimutattuk, hogy a központi vásárcsarnok forgalma élelmiszerekben 1903-ban kitett 577,981 métermázsát; ehhez, ha a népszaporulat tényezőjének egy évi

részét (45%: $10 = 45\%$) hozzáadjuk, 1904-re 603,990 métermázsa élelmiszer behozatalát lehetett volna előírni; mert e helyett tényleg 644,909 métermázsa forgalmaztatok, a szükségesnél 45,919 métermázssal több élelmiszer került eladásra. Szabály szerint nagyobb lévén a kínálat, a vevőknek olcsóbban kellett volna élelmiszereket beszerezniök.

E helyett mi történik? Az, hogy évről-évre fokozódik a drágaság és szidják a vásárcsarnokokat, mint a drágaság fészekét. Igaz, innen indul az ki, de nem a vásárcsarnokok intézményében, hanem a kezelésben van a baj kútforrása. Épen úgy, mint a marhavásártartásnál, itt is — csak más körülmények mellett — hátulról sül el a fővárosi hatóság puskája. Ugyanis dr. Thiring Gusztáv statisztikai évkönyve harmadik folyamának 309. lapján ki van mutatva (az utóbbi években a statisztika ezt a részét nem vezetik), hogy az élelmiszerek mennyiségileg honnan szereztek be. így kitűnik, csak a főbb cikkekből idézve, hogy Budapest nagyfogyasztását csak egy pár község látja el. Íme, 1897-ben a vásárcsarnokokba jött:

Hal	Baromfi		Tojás		
h o n n a n . h á n y m é t e r m á z s a					
Apatin	392	Apostag	760	Dunaföldvár	817
Baja	196	Dévaványa	411	Eszék	437
Belgrád	100	Dunaföldvár	1104	Füzes-Abony	609
Dálja	269	Füzes-Abony	878	Harta	405
Predeal	1006	Harta	401	Mező-Kövesd	765
Sidsid	601	Kaloosa	633	Nagydorog	205
Ujvidék	119	Karczag	410	Paks	455
Vukovár	1335	M.-Kövesd	369	Szabadka	256
Zimony	269	Mitrovicza	1710	Temesvár	215
		Nagy-Körös	662	Zsombolya	385
		Ordas	306		
		Oroslúza	324		
		Szalk	555		
		Szentcs	317		

Burgonya	Zöldség		Gyümölcs		
h o n n a n , h á n y m é t e r m á z s a					
Apátfalva	4856	Budapest	1980	Beszterceze	3350
Bánhida	1428	Csóka	2065	Budapest	1028
Budapest	588	D.-Földvár	4558	Debreczen	1640
Dabas	812	Farkasd	7520	D.-Földvár	5066
Félegyháza	3267	Kamocsa	1535	Félegyháza	1875
Inárcs-Kakucs	2422	Makó	9513	Gyöngyös	2169
Kecskemét	800	Negyed	22314	Inárcs-Kakucs	1035
Lajosmizse	2886	Nagykőrös	2609	Kecskemét	6795
Német Szt.-Miklós	836	Pozsony	1488	Maros-Ilye	1027
Órkény	908	Tótfalu	1083	N.-Maros	1281
Sarkad	547	Tótmegyer	1017	N.-Káta	6030
Szeged	1376	Ujvidék	3993	N.-Beckerek	1824
Tokod	6582	Váz	3111	N.-Kőrös	17266
Ujvidék	1593			Pücsmegeyer	1039
				Szt.-Endre	5792
				Sziget-Monostor	1638
				Tótfalu	1076
				Tura	1196
				Váz	1099

A főbb élelmiszerek származási helyét tekintve, látjuk, hogy a központi vásárcsarnok

halat	9	községekből
baromfit	14	„
tojást	40	„
burgonyát	14	„
zöldséget	13	„
gyümölcsöt	19	„
főzeléket	5	„

szerzett be. A halat nagyban Vukovár, Predeal, Zimony és Sidsidből kapták, kicsiben Apatin, Baja, Belgrád, Dálja és Újvidék szállítottak; eltekintve a Balaton vidékétől, nincs Magyarország négy nagy folyójából más beszerzési forrás? A baromfi szállításában Dunaföldvár, Mitrovicza, Apostag, Nagykőrös, Kalocsa, Füzes-Abony, Szalk és Szent-tes vezetnek; ezek mellett nem volna más hely, mint

Déaványa, Harta, Karczag, Mezőkövesd és Ordas, a honnan a szárnyas baromfit beszerezni lehetne? Tojást ugyan ezen baromfi-szállító községek közül Dunaföldvár, Füzes-Abony, Harta, Mezőkövesd adnak nagyban s ezek mellé Magyarországról csak Nagy-Dorog, Paks, Szabadka, Temesvár és Zsombolya vállalkoznának tojásszállításra? Nem monopolizálása ez ennek a pár községnek a baromfi és tojást illetőleg? A burgonya nagybani szállítói Tokod, Apátfalva, Félegyháza, Inárcs-Kakucs, Lajosmizse, Újvidék, Bánhida és Szeged (1000—4000 métermáza között), kicsinyben termelői (1000 métermázsán alul) Budapest, Dabas, Kecskemét, Német-Szt.-Miklós, Örkény és Sarkad, mely községek együttvéve 1897-ben 28,906 métermázsát szállítottak a fővárosba, holott az ugyanekkor volt ¹A millió főnyi lakosság, ha a fejenkénti évi burgonya fogyasztását csak 50 kilogrammra vesszük (pedig az 300—500 kg. között váltakozik), 250,000 métermázsát szükségelt volna. Ez ismét bizonyítéka, hogy a vásárcsarnok pár községet favorizál s mert a termelők itt felhajtják az árakat és a szállítók — kényelmi vagy anyagi részesedés-haszonvágyból — másfelé nem fordulnak, természetesen be kell állania a drágaságnak. Tudunk esetet, hogy a favorizált községeken kívül álló termelő a vásárcsarnokba küldött burgonyáját visszakapta azzal, hogy nincs rá vevő! Nem azt jelenti-e ez, hogy állandó termelőkkel összekötetésben, a versenyt kizárva, történnek a beszerzések s ennek folytán az állandó termelők fokonként észrevétlenül felcsigázzák az árakat s a fogyasztóközönség csak akkor jajdul fel, mikor a drágaság már elviselhetlen? Ezen itt is, mint a fővárosi marhavásárnál, hatósági alkuszok alkalmazásával lehetne segíteni, kik az ország termelőhelyeit felkeresve, a termelőket a versenyzésre és szállításra kitanítják, hogy így a mesterségesen felhajtott árak leszoríttassanak. A hatósági alkuszi intézmény, ha a vásárcsarnokok kufarai nem egy kézből kapják az árúkat, hanem az

alkuszok útján attól a termelőtől veszik szükségleteiket, a melyik legolcsóbban ajánl, feltétlenül a rendes mederbe tereli az élelmiszerkereskedést s megszünteti a drágaságot. De nemcsak a burgonyával, a többi élelmicikkel is így vagyunk. Sőt a fentebbi kimutatásban következő zöldségszállítás még jobban bizonyítja a fővárosi vásárcsarnokok főintézőinek részesedését az árak felferésében. Vájjon tudja-e bárki is, hogy a főváros lakosságának legnagyobb szállítója 1897-ben Negyed község volt? Ez a nyítramegyei kisközség, mely a tótmegyeri vasútállomástól még 12 kilométernyire fekszik, piacza nincs, 22,314 métermázsza zöldségfélével látta el fővárosunkat, utána 7520 q-val Farkasd, piacczal nem bíró jelentéktelen kis falu s csak ezután jönnek Makó, Nagykőrös, Pozsony, Újvidék és Vác, a maguk nagy környékével és heti piaczaival, hol azonban együttvéve nem vásároltak össze Budapest részére annyit, mint a kis Negyed községben. Mire enged ez következtetni; nem arra, hogy a zöldségpiacot ez a község monopolizálja s hajtja fel a zöldség árait? A vásárcsarnokok gyümölcspiaczarói ugyancsak hasonló viszonyt lehet megállapítani. Legnagyobb szállítója volt a vásárcsarnokoknak Nagykőrös 17,286 métermázsával. Utána Dunaföldvár, Kecskemét, Nagykáta és Szentendre együttvéve szállítottak annyit, mint Nagykőrös és csak a többi oszlott meg Besztercze, Debreczen, Félegyháza, Gyöngyös, Inárcs-Kakucs, Marosilye, Nagymaros, Nagy-Becskerek, Pócsmegyer, Szigetmonostor, Tótfalu, Túra és Vác között. Nem feltűnő itt is, mint a többi élelmicikknek beszerzési forrásainál, a favorizált hely?

Az élelmicikknek főbb beszerzési forrásainál ime nyilvánvaló, hogy bármelyik élelmiszert veszszük is, a szállításban mindig egy pár hely az, a mely a szállított mennyiséggel vezet s akár a termelő szökteti itt fel az árú árait, akár pedig közvetve vagy közvetlenül a vásárcsarnok részére vásárló az, a ki az olcsóbb bevásárlási

helyet nem keresi: az élelmipiacz megdrágulásának is a vásárcsarnokok az okai azzal, hogy hivatásuknak nem a közgazdaság, hanem a házi kezelés elemi szempontjából felelnek csak meg.

A székesfővárosi marhavásár, közvágóhíd és vásárcsarnokok, ha közgazdasági célzattal vezetettek: nemcsak áldásos intézményei lesznek a főváros lakóinak, hanem pénzügyileg is számottevő tényezőivé válnak a nemzeti és községi vagyionkezelésnek. Ezért az eddigi visszás állapotokon változtatni úgy a főváros hatóságának, valamint az ezt ellenőrző szakminisztériumnak is elodázhatlan és sürgős kötelessége.

Budapest lakásdrágasága.

Budapest székesfőváros élelmezése mellett a drágaság még a lakásokban is nyilvánul s mint a húsrak emelkedésénél kimutathattuk, hogy ennek ott be kellett következnie, mivel a lakosság szaporodtával szemben aránytalanul kevesebb marhát hajtottak fel a közvágóhídra, úgy a lakbéremeléseket s ezzel a lakás drágulását annak kell tulajdonítanunk, a mit a nemzetgazdaságtan tantételül előír, hogyha a kereslet nagyobb a kínálatnál, az adásvétel tárgyának az ára emelkedik. Ugyanis a fővárosi építkezések sem állanak arányban a népszaporulattal s ezért emelkednek már 30 év óta a lakásbérek észrevétlenül és csak most, a mikor minden összejött és mindenféle strikeok törnek ki a drágaság hatása alatt, jajdulnak fel a lakásuzsora miatt is. Pedig nincs lakásuzsora, hanem nagy a lakáshiány s innen a lakásdrágaság, a mit okszerű intézkedésekkel nem is nehéz megszüntetni. Elő kell mozdítani adókedvezményekkel az építkezést. Csak a 30 éves adómentességet kell kimondani a külső Váczi-útra, a Hungária-körútra, az Országháztól az újpesti kikötőig terjedő Dunapartra, a Margit-

és Krisztina-körutakra; ezek tíz év alatt úgy kiépülnek, mint annak idején az Andrásy- és a nagykörutak és nem lesz lakásdrágaság.

Hogy erre a lakáshiányt megszüntető, szükség van, ismét csak az évtizedes népszaporulat és az ezzel kapcsolatos építkezésnek egymáshoz való viszonyításával bizonyíthatjuk. E szerint dr. Thiring Gusztáv statisztikai évkönyve (VII. évf. 1904) kimutat Budapesten lakházakat:

1870. évben 9,371 házat		A népszaporulat 45% tényezőjével emelve, kellene lenni			
1880. «	10,748 «	ez évben 13,587 háznak, tehát kevesebb 2839 házzal			
1890. «	13,066 «	«	15,580 «	«	« 2518 «
1900. «	16,254 «	«	18,945 «	«	« 2691 «

vagyis viszonyítva a népszaporulattal megkívánt házak mennyiségét ahhoz, a mennyivel kevesebb épület volt, az 1880. évi népszámlálásnál 21%-kal, az 1890-diknél 16%-kal, az 1900. évinél 15%-kal kevesebb volt az épületek száma, mint a mennyinek a lakosság átlagos becslése szerint lennie kellett volna. Ezt a 15%-os arányt új nagy építkezésekkel kell leszorítani. Hogy az 1900. évi népszámlálást követő hat évben a lakásviszonyok nem javulhattak, csak az építőiparban beállott válságra kell hivatkoznunk s ezzel kimondhatjuk azt is, hogy a fővárosi lakosság már 30 éven át kénytelen a lakásmizériákkal küzdeni. Ezt ismét dr. Thiring Gusztáv évkönyveiből tudjuk, hol ki van mutatva, hogy átlagos számítással volt

1895. évben	519	üres lakás	
1896. «	760	«	«
1897. «	1,481	«	«
1898. «	2,875	«	«
1899. «	4,180	«	«
1900. «	4,883	«	«
1901. «	4,294	«	«
1902. «	3,185	«	«
1903. «	1,902	«	«
1904. «	905	«	«

A mint az üresen állott lakásokból látjuk: az építkezés tetőpontját 1900-ban érte el s azontúl folytonosan hanyatlott úgy, hogy 1904-ben az üres lakások száma 905-re (1905-ben 509 volt) esett le. Mivel a lakások száma 1904. évben 182,214-et tett ki, így a lakásoknak $\frac{1}{2}$ %-ja állott üresen, holott a 10 éves tapasztalat és átlag szerint 905 helyett 2498 lakásnak ($1\frac{1}{4}$ %-nak) kellett volna üresen állania a költözködés, javítás és felmondások következtében beállott intercaláris számképen.

Íme e számok mind a lakásszükség és a mellett bizonyítanak, hogy itt tenni kell valamit. Tenni kell pedig nem máról-holnapra szóló oly intézkedésekkel, hogy a főváros a saját telkein vagy egyes ajánlkozókén építtessen, hanem tenni kell évtizedekre előreható intézkedésekkel. Arra kell törekedni, azt kell ellenőrizni, hogy az üresen álló lakások száma átlag 2500-on alól ne legyen, mivel ez Budapest $\frac{3}{4}$ millió lakossága mellett a lakásszükségnek a mérőpontja. Statisztikánk szerint mihelyt 2500-on alul van az üres lakások száma, mint ezt 1904. évben a 905 üres lakásnál látjuk, már a nyakunkon van a lakásínség és ezzel a lakásdrágaság.

Azt hiszszük, ezek a statisztikai adatok kellőleg megvilágították, hogy lakásdrágaság azért van, mivel a folyton emelkedő népszaporulattal az építkezés nem áll arányban, ezért első teendő volna az építkezési kedven lendíteni.

Budapest székesfővárosának vannak tökepénczesei, mit az bizonyít, hogy a fővárosi pénzügyintézeteknél gyümölcsözőleg elhelyezett tőkék is a lakosság szaporodásával aránylagosan növekszenek s a legutolsó évtizedben az emelkedés itt is a 99 millió koronát meghaladja. Elhelyezve volt ugyanis a fővárosi pénzügyintézeteknél:

1895 végével	337 millió	797,708 korona
1900	« 403	« 446,945 «
1904	« 436	« 521,025 «

Ilyen takarékbetét-állománynál lehet reményleni, hogy az építkezési kedv okszerű ápolása mellett, a közönség sem fog tartózkodni az építkezésben való részvétel és a helyes tőkebefektetéstől. A nagy-körút kiépítése eleven példa, miként kell és lehet a tőkepénzzel rendelkező lakosságot ily irányú befektetésre serkenteni; ezt kell feleleveníteni a 30 éves adókedvezmény biztosításával a külső Váczi-út, a lipótvárosi Dunapart, a Hungária-, Margit- és Krisztina-körutakon építendő 2—3 emeletes házakra s meg fog két évtizedre szünni a lakásszükség és lakásdrágaság.

Ismeretes, hogy a lakásdrágaságot mint nyomasztó terhet főképen a fix-fizetéssel és semmi mellékkeresettel nem bíró hivatalnokok, a munkások, iparosok régóta érzik. Tudjuk, hogy a lakásdrágaság előidézői között szerepel először az a fejlődési menet, mely a belvárosból a magánlakókat — az ügyvédek és orvosok kivételével, a kik lakásuk költségének egy részét üzleti kiadásnak vehetik — kiszorítva, a lakásokat bolthelyiségeknek, pénzügyi irodáknak, főképen kávéházaknak céljaira veszi ki, árukat annyira felcsavarva, hogy azt magánember fizetni nem tudja. Az így kiszorított tehetősebb elemek azután a környék eddig olcsóbb lakbéréit maguk felhajtják, hogy elhelyezést találjanak és ez a boltsorok fejlődésével járó processzus mint hullám végighömpölyög s mindenfelé emeli a lakbéréket, megmozdítván a lakásokból kisteigerolt tömeget.

Ezen a részben — ha igazi a fejlődés szülőtte — kedvező okon kívül drágítólag hat az új épületek emelésének nehézsége, az ezáltal okozott kedvtelenség és bátortalanság az új építkezéshez, a konkurrenzia szünetelése. Ennek is megvannak azonban okai: A telektulajdonosok rendszerint nem lévén oly tőkeerősek, hogy építetők is legyenek, telkeiket a spekuláció kezébe juttatták, itt is nem egy ember, hanem egy quasi szövetkezet

állt össze egy-egy telek megvételére, ezek mindegyike nyerni akar és pedig nem polgári rendes hasznot, hanem annak legalább 10-szeresét — s a nóta vége az, hogy a telek ára ezen manőverezés által irtóztatóan felszökött. Ez természetszerűleg az építkezés megdrágulására vezet. Az építészek pedig jelenleg alig tudják lelkiismeretesen kiszámítani, hogy egy tervezett épületnek építési összköltsége mennyi lesz, mert a kőművesek és a fuvarosok esetleges sztrájkja olyan zavaró, olyan minden rendes számadást illuzoriussá tevő chaoszt teremthetnek, hogy az építész a rendes áraknál jóval magasabb összeget kér, a nyereségéhez a rizikó díját is hozzászámítja, a többkiadás ellen biztosítja magát persze az építető, s így a lakó rovására.

A máris két eredendő bűnnel: a telek és az építési költség drágaságával fogant házépítés harmadik bűne azután, hogy az építetőnek nincsen elegendő tőkéje, az építési költség egy részét kölcsön útján kell beszereznie. Vegyünk két esetet. Egy tőkegazdag ember 300,000 koronás házat épített, pénze eddig 4 %-ot hozott az adómentes időben, most normális lakásárak számítása mellett 5—5½%-ra viszi fel jövedelmét. Ha ugyanezt a házat valaki már kölcsön felvételével építeti íél, a melyért legalább 5—5½%-ot kell fizetnie: természetes, hogy az már a lakásárakat emelni lesz kénytelen, hogy az elfizetendő 5—5½%-on felül még jövedelmet is kapjon. Ezen házban tehát egy lakás, melyet a gazdag szomszéd, vegyük 1200 koronában állapította meg, hogy preliminált nyereségét kihozza, már 1400 koronába fog kerülni. Mi sem természetesebb, mint az, hogy ily viszonyok mellett a szomszéd szintén felemeli az 1200 koronás lakás árát erre az összegre, vagy legalább 1350 koronára s a publikum részére a lakás drágább lett, miért: a lelketlen telekspekuláció, a kapzsi, könnyelmű építkezés és a munkások sztrájkba lovagolójának lelkiismeretlen befolyása folytán;

mindannyi ok, melyről szegény lakásl kereső nem tehet, s melyeket kiküszöbölni csak reálisabb életfelfogás, tisztességesebb, becsületesebb gondolkozásmód és a könnyű, munkanélküli meggazdagodási vágy fékezése lennének képesek, s a melyek a lakásdrágáságnak minden létjogosultság, minden gazdasági ok nélküli befolyásolói.

Mivel tőkepénzeseink, — kik csak a budapesti pénzügyintézeteknél 700 millió koronát meghaladó tőkét kezelhetnek takarékbetétként — inkább megelégszenek az ott biztosított 4%-os gyümölcsötetéssel, a helyett, hogy pénzüket vállalkozásokba és építkezésekbe fektetve, magasabb kamatoztatásra és ezzel a lakásdrágaság ellensúlyozására is törekednének, azoknak, kik a fővárosi lakásdrágaság ellen küzdenek, ha már a tőkepénzeseket nem tudják mozgalmukba belevonni, más utakat, módokat kell céljuk eléréséhez keresniök és érvényesíteniük.

Budapesten tudvalevően a lakásdrágaság legkönyörtelenebben a munkásokat és köz- s magánhivatalnokokat sújtja. Ezeken feltétlenül segíteni kell. A munkásokon a kormány és főváros a munkáslakások építésével már megkezdte a segítséget, a hivatalnokok azonban még mindig magukra hagyatottan tapogatóznak s keresik azt a mentő szalmaszálat, mely őket végső nyomorukból kimentené.

A lakásdrágaságot megszüntető azon javaslatunk mellett, hogy az építkezési kedv fokozásához ismét a 30 évi adókedvezmény adassék meg, hogy az Andrassy-út és Nagy-körút mintájára a gyors építkezést provokálva, az általános lakásínség ellensúlyoztassék, a hivatalnokok részére ajánljuk az úgynevezett szövetkezeti tárházak építését, mely móddal saját házak és olcsó lakásokhoz jutnak s egyszersmindenkorra megmenekülnek a lakbér-emelésekkel járó mizériáktól.

A tisztviselőegylet «Tűzhely» házépítő szövetkezete a dr. Henneyei Vilmos m. kir. posta- és távírda főigazga-

lónak lelkes elnöksége alatt működő házépítő szövetkezete — melyek közül az első 2, utóbbi 30 ilyen házat épített már fővárosunkban — megmutatták, miként juthatnak egyesült erővel a hivatalnokok is családi házak és aránylag olcsó lakáshoz. A hivatalnokoknak tömörülniök s tovább haladniok kell az így megmutatott úton. Legújabbban «Házépítő és telepítő bank» cég alatt egy részvénytársaság alakult (VIII., József-körút 26.), mely Budapesten az L, II., VII. és X. kerületben indított meg akciókat ilyen tárházak létesítésére. Mivel ezek a tárházak szövetkezeti vagy részvénytársasági alapon kereskedelmi társas cég címén szerepelnek a telekkönyvben tulajdonosokúí, hogy a házszerzés és építkezés ezen módjának a fejlődése biztosíttassék, gondoskodni kellene a házak lakásokra való parcellázásának a telekkönyvben való keresztülviteléről, mivel 20—30 év múlva, a mikor a lakásrészek is örökösödés folytán szétaprózódnak, lehetetlen telekkönyvi állapotok fogják a tárházak telekkönyvi tulajdonjogát megzavarni.

A mai telekkönyvi jogviszonyokból kiindulva s a jelenleg érvényes telekkönyvi jogrend nyomán, létesít a «Budapesti Önségélyző Takarékpénztár Központi Szövetkezeti) (II. ker., Lánchíd-utca 2.) az 1875: XXXVII. t.-cz. 63. §. alapján egy «Társas házegyesület»-et, a mely célra a lánchíd budai oldalán fekvő Klusemann-féle bérpalotát már meg is vásárolta, hogy a «társasházak» most megindult házkezelési rendszerét rendes üzletágai közé felvegye s a maga részéről is utat mutasson a hivatalnoki lakásinség megszüntetésére. A főváros speciális drágasági viszonyaiból kialakuló ezen új üzletágot fővárosi hitelintézeteink minden valószínűség szerint lassankint szintén fel fogják üzletkörükkbe venni, mivel ez a kezelés egyszerűsége mellett garantált nagyobb összegű pénz kihelyezésére nyújt alkalmat. Ez az üzletág következő egyszerű alapelveken nyugszik:

1. A pénzüintézet a *telekkönyvileg saját tulajdonát képező* (saját czégére telekkönyvezett) házat lakosztályok szerint felbecsüli s megállapítja a ház értékét, megállapítván, hogy a lakosztályok szerinti becsértékének évi 10—12%-a lehet az az összeg, melyet a lakók mint társ-háztulajdonosok, tóketörlesztési kamat, adó, kezelés stb. költségek az előre megállapított $\frac{1}{4}$ évi részletekben a pénzüintézetnek lefizetni fognak.

2. A pénzüintézet *I. helyen* hosszú lejáratú zálogleveles kölcsönrel terheli meg az ingatlant s a többit s a vételár-hátralék erejéig a társulajdonosok kölcsönös szavatossága mellett (mely alól azonban a vételár 5%-ának lefizetésével magukat mentesíthetik) ugyancsak mint törlesztéses kölcsönt (25 évre) folyósítja. Mert az ingatlan a pénzüintézet telekkönyvi tulajdonjoga s mint kézi zálog is állandó kezelése tárgyát képezi, a *II-ik* jellegű kölcsön telekkönyvileg való biztosítása elmarad.

3. A társulajdonosoknak az ingatlanhoz való joga, mint az 1875: XXXVII. t.-cz. 63. §-a alapján létesült s a pénzüintézet által fenntartott alkalmi egyesülés tagjainak akként biztosítatik, hogy *haszonélvezeti joguk II. helyen* teher-tételképpen bekebelezetik. Minthogy azonban a pénzüintézetek a takarékbetétekben idegen pénzt kezelnek s ezeket hosszú időre le nem köthetik, annak mozgóképessége (mobil) akként biztosítatik, hogy a társulajdonosok, mint alkalmi egyesülés tagjai, a bármikor fennálló vételárhátralék és járulékaik erejéig a zálogjogilag bekebelezett *haszonélvezetükre elsőbbségi jogot adnak*, a házat kézi zálogképpen kezelő, de telekkönyvi tulajdonos pénzüintézetnek.

4. A pénzüintézet az I. pontban megállapított bruttó bevételből fedezi az összes kiadásokat s ezután a tőketörlesztésre eső részleteket oly folyószámlákon tartja nyilván, melyeknek egyik oldalán a társasház-vételár megfelelő részlete, a másik oldalán pedig a fizetett annuitá-

sokból, a társtag javára eső tőkerészletek jegyeztetnek fel. Ezen, minden társtag részére kiszolgáltatandó «Társasház részjegy» adás-vétel tárgyát képezi azzal a korlátozással, hogy eladásuk esetén a pénzintézetnek megvásárlásukhoz az elsőbbségi jog biztosítottatik.

Pásztor könyve az «Eladósodott Budapest»-ről szomorú világot vet fővárosunk lakosságának gazdasági viszonyaira; ha pénzintézeteink a *társasházak kezelési üzletágot* meghonosítanák, mondhatnók: igen, adósságszínalók vagyunk, de vagyont szerzünk házainkban; míg így kimutató adósságaink vissza nem térülő, elveszett kiadások.

Karolják fel nagy és tőkebő pénzintézeteink a társasházak kezelési üzletágot s az általuk kezelt 700 millió korona takarékbetétekből fektessenek csak 10%-ot ilyen házkölcsonókbe; az így befektetett 70 millió koronából nemcsak a hivatalnokok lakásínsége szűnik meg, de megszűnik a lakásdrágaság is, eltekintve az ezzel járó ipari és kereskedelmi fellendüléstől.

Hogy ily lendítés az építkezésen és különösen a kisemberek szempontjából mennyire szükséges, ismét csak a statisztika mutatja. Ugyanis a székesfőváros 800,000 főnyi lakossági átlagban 157,000 lakásban 290,000 szobát lakott, miért is egy-egy szobára már így is átlagosan 2—3 lakó esik. Ha pedig a részletes statisztikát tekintjük,

1 szobás 81,300 lakásban 339,780 lakó (52.8%) lakik (átlag négyen);

2 szobás 24,780 lakásban 152,950 lakó (15.8%) lakik (átlag heten);

az összlakosságból e szerint 492,730. tehát több mint fele (65%) lakik 1—2 szobás lakásban, mit azért kell kiemelnünk, hogy ha pénzintézeteink a társasház-kezelési üzletágot működési programjukba beveszik, befektetéseiket ne nagy lakásokat tartalmazó palotaszzerű épületekbe, hanem kis lakásokra tervezett és kerületenkint szétszórt 24—30 lakónak szánt egyszerű házakba tegyék.

Erre annál is inkább van szükség, mert az általános drágaság ma már az építkezésben a gabona- és kenyér-árakkal arányban emelkednek. Így a téglának az ára a volt 29 K-ról 48 koronára (65%), a faanyag 40%-kal, a bádogos-, üveges-, asztalosmunka 35—40%-kal, a fuvardíj 50%-kal emelkedett.

Ezért van azután, hogy az olyan lakás, melyért Budapesten évi 1000 kor. bért fizettek, az Breslauban 650 kor., Leipzigben 540 kor. Drezdában 700 kor., Berlinben 850 kor.

Szorítsuk le a kenyér és hús drágaságát, azzal olcsóbbá teszszük az építkezést is, hogy olcsóbban lakhasunk.

Cselédmizériák és a cselédtartás drágasága.

Budapest drágaságát előadottak szerint az okozza, hogy népszaporodásával szemben semmi sem tart lépést. A szaporodó népesség részére nem épülnek kellő számban a lakások, ennek következménye a lakásdrágaság; nem hajtanak fel megfelelő számú vágómarhát, jelentkezik a húsdrágaság; a főváros környéke nem termeli és szállítja — mert nincs a ki kitanításukkal foglalkozzék — az élelmiszereket s ezért a vásárcsarnokok kufárjai meszszebb helyhez kötöten szerzik be áruikat, mivel ismét csak a drágaság jár.

Egyszóval: mindig nagyobb a kereslet a kínálatnál. Ez pedig a közgazdasági alapelmelet szerint is drágaságot feltételez. Legyen a kínálat a nagyobb s kisebb a kereslet, ugyanezen alapelmelet szerint a drágaság ellen-
tétje, az olcsóság fog beállani.

Sajátóságos, hogy szépen fejlődő székesfővárosunk mindenben, a hol municipális vezetésről van szó, el van maradva; nemcsak a lakás és ételmezés, de a háztartásokkal szorosan összefüggő cselédkérdés is a drágaság

előmozdítását bizonyítja. Szaporodik a népesség, a háztartások száma, ezen arányban kellene a cselédség számának emelkednie; e helyett kevesebb a cselédkönyvet kivevő személyek száma s nagyon természetes, hogy beáll nemcsak a cselédhiány, hanem, mert kapósak a cselédek, magasabb bért is kérnek s ez arányban is már drágasággal kell küzdenünk.

Egy évtized óta fővárosunkban napi panasz már a cselédügy. A társadalmunk ezt a cselédszerzők visszaéléseinek tulajdonította, megcsinálta a «Márta-egyleb-et» melyben az úrinők vállalták magukra a cselédek elhelyezését; a fővárosi hatóság így sem látván a kérdést megoldhatónak, megrendszabályozandó a cselédszerzőket — mint általános felfogás szerint a cselédmizériák tüzfészket — új rendszabályokat léptettek életbe s megszorították — 60-ban állapítva meg — számukat. Vagyis a gyógytárjog mintájára kerületek szerint lesz az

I. kerületben 3 cselédszerző

II.	«	3
III.	«	4
IV.	«	14
V.	«	6
VI.	«	8
VII.	«	10
VIII.	«	7
IX.	«	4
X.	«	1

kik a közönséget aszerint fogják kiszolgálni, a mint a véletlenségből idekerült cselédanyag irodájukban jelentkezik s a nagyságuk a cselédeknek megtetszenek.

Szó van hatósági cselédközvetítő hivatalról is, melyek a cselédszerző irodáktól csak abban fognak különbözni, hogy míg a cselédszerzők a nekik járó jövedelem megtartását célzólag — a jelentkező cselédállományhoz.

képest — úgy, a hogy a hatósági közvetítő hivatalok, a díjtalan kiszolgálást tekintve, a fővárosi hivatalokban megszokott nagyúri leereszkedéssel fogják kereső feleiket kielégíteni.

Annyi bizonyos, hogy a főváros úgy a publikum, mint a cselédek érdekeit egyaránt meg akarja védeni. Monopolizálni akarja a cselédközvetítést; egyúttal cseléd-otthonot akar építtetni helynélküli cselédek számára. Itt olcsó pénzért szállást, ételmezést kap a helynélküli cseléd. A cselédotthonban iskola is lesz, a hol a főzésen és kézimunkán kívül. Írni-olvasni is megtanítják a cselédet. A városi cselédközvetítőben a cseléd nem fizet közvetítési díjat, csak a gazda. Tehát a cselédet többé nem zsarolja ki sem a cselédközvetítő, sem a «czupringer», sem a «szobaasszony». A cseléd helyzetén tehát határozottan javít a reform, de ez még nem jelenti azt, hogy a jövőben nem lesznek többé cselédmizériák. Egyelőre csak azt látjuk, hogy ha a főváros monopolizálja a cselédközvetítést, akkor a konkurrens nélkül álló városi cselédközvetítő-intézet fog uralkodni. A «nagyságák» a szó szoros értelmében ki lesznek szolgáltatva ennek az egy intézetnek.

Egész tábor, egész harcos hadsereg az, mely felett a cselédszabályzat rendelkezni akar. Körülbelül hatvanöt-ezer cseléd él és uralkodik most Budapesten (1900-ban 55,204-en voltak). Hogy ezek mennyit pörösködnek, annak csak a jó Isten és a statisztikai hivatal a megmondhatója. Cselédügyben panaszt tett:

	Cseléd	Gazda	Összesen
1902-ben	9228	5780	15,008
1903-ban	7734	5609	13,343
1904-ben	9490	6283	15,773
1905-ben	10,112	6322	16,434
1906-ban	10,099	7225	17,324
1907-ben	10,185	7137	17,322

A cselédek tehát gyakrabban panaszozzák be a gazdát, mint a gazda a cselédet, a miből arra is lehet következtetni, hogy nem mindig csupán a cselédben van a hiba. mert bizony megesik az is, hogy «a nacscsága csakugyan szekánt».

A cselédtartásból keletkező panaszok nagy száma a cselédkérdés tisztázásához sohasem fog anyagot szolgáltatni, mert összeférhetlen emberek — úgy a cselédek, mint a gazdák részéről — mindig voltak, hanem az elszomorító s a «kereslet és kínálat» nemzetgazdasági alaptörvényeivel homlokegyenest ellenkező jelenség, hogy míg a cselédség személyszáma apad, addig a pereskedések számaránya folyton emelkedik.

Budapest lakossága magát a népszaporodásban a megélhetési viszonyait illetőleg szabályozni nem tudja, de nem is képes. A világvárosias fejlődés a szemes embernek a cselédsorson túl mindig jobb állapotot képes teremteni nemcsak, de a cselédsorban lévők közül is sokakat ide — értjük ezalatt az ipari munkát — átterel. Ezért van az, hogy oly nagyvárosokban, a hol a gyáripár fejlődöttebb, az alsó népréteg beözönlésében a női személyzet első sorban lesz gyári munkásnővé s csak a mennyiben a munkahelyek mind elfoglalvák, kínálkozik cselédnek.

A nagyvárosias fejlődésben a társadalmi bajok a felső és alsó rétegekben egyaránt szabályos következetességgel jelentkeznek. Azt, hogy a cselédmizéria megvan, első sorban maga a cseléd tudja, mert erre a «Zubringen) irodában a cselédek egymást kitanítják, egymást nagyobb bér követelésére biztatják s a szolgálatban követelődzövé teszik. A szolgálatot adók a mizériákat, csak a cselédhiány jelentkezésekor, a felcsigázott nagy bérekben és a cselédeknek az otthonban való fegyelmetlen viselkedéséből észlelik. Mindkét népréteg, a szolgálatot adó és kereső a baj kútforrását a legközelebb fekvő okokban, a cselédközvetítőirodákban és a cselédmenhelyfenntartó asszonyokban keresi

s a bajok orvoslását humanitárius alapokra fektetve, hatósági közvetítő hivatalok és cseléd-otthonok felállításában gondolja megoldhatónak.

Csak a statisztikára nem gondol senki sem.

A székesfővárosban való megélhetés nagy terhét a lakás, hús és élelmiszerek drágasága mellett a cselédmizériákkal kapcsolatosan jelentkező bérdrágaság is képezi nemcsak, de mert a nagy «kereslettel» szemben a szolgálatra «kínálkozók» száma kisebb; a cselédség igényei magasra csigázódottak s ezért válogatosak a munkában és a legkisebb feddésre helyet cserélnek, kihívókká lesznek s egy helyet kevés ideig tartván ki, azt a bizalmat, melylyel egy családtagnak — hiszen a cseléd is tagja a családnak — bírnia kell, a gazdánál kiérdemelni nem tudja. Egyik rossz tehát a másikat termi meg, mindazért, mert a cseléd túlértékeli magát, tudván azt, hogy helye nehezen tölthető be.

Ezért a cselédmizériák megszüntetéséhez nem félrendszabályokra, mint a cselédszerzők megszorítására és hatósági közvetítő hivatalokra van szükség, hanem a baj legtöbb okozóját a cseléd-hiányt kell megszüntetni azzal, hogy az évről-évre növekedő fővárosi lakosság számarányához mérten, a cselédek bevándorlását kell megfelelő intézkedésekkel elősegíteni.

Hogy vájjon a fővárosunk népességének szaporodása arányban állott-e a cselédség beszegődésével, legjobban megítélhetjük, ha az évről-évre kiadott cselédkönyvek számát a megfelelő év végén volt lakosság számával hasonlítjuk össze. E szerint az ideiglenes szolgálati jogsítványokat is hozzá véve kiadatott:

1894. évben 571,550 lakosszámnál 9629 cselédkönyv

1895. « 590,173 « 9532 «

1896. « 608,794 « 4824 «

1897. « 629,480 « 9372 «

1898. « 648,104 « 8185 «

1899. évben	666,722 lakosszámnál	8900	cselédkönyv
1900.	« 685,340	« 8361	«
1901.	« 704,699	« 8205	«
1902.	« 725,837	« 9390	«
1903.	« 747,611	« 8877	«
1904.	« 770,039	« 9216	«
1905.	« 792,139	« 7250	«
1906.	« 815,902	« 6354	«
1907.	« 840,379	« 7957	«

Ezt a két számhasábot egymás mellé állítva nagyon tanulságos képet tárunk fel a cseléd-mizériát illetőleg. Az első hasáb azt mutatja ugyanis, hogy székesfővárosunk lakosságának száma megközelítő számtani pontossággal évenként 3%-kal emelkedik s ezzel szemben a kiadott új cselédkönyvek és igazolványok száma a helyett, hogy ugyanennyivel emelkedne, stagnál nemcsak, de a legtöbb esetben vissza is esik.

Hiszen, ha 1894-ben 571,500 lakosszámmal szemben 9629 új cselédkönyv állított ki: 1907-ben volt 840,379 lakosszámmal szemben majdem 100%-al több, vagyis 7957 helyett 15,914 cselédkönyv lett volna kiállítandó.

íme itt is megnyilvánul az a közgazdasági elméleti törvény, hogy mint a búzánál, lisztnél stb. árúknál, ha nagyobb a c(kereslet), mint a cckínálat), be kell állania az árú megdrágulásának. Ne félrendsabályokat alkossunk, hanem álljunk a kivándorlási hajók elé s adjunk kenyeret azoknak, kik nem tudják, honnan csillapítsák éhségüket! Székesfővárosunk hatósága, nyitandó cselédközvetítő hivatalával, ne legyen versenytársává a «Zubringerek»-nk, hanem kövesse nyomon a szépen és nagy költséggel berendezett és fenntartott fővárosi statisztikai hivatal számításait s ha ez azt mondja, hogy a lakosság fejlődésévei párhuzamosan annyi és ennyi cselédre van szükség, kerestesse fel a kivándorlással sújtott vidékeket és világosítsa fel a népet, hogy a főváros mennyi és milyen

magas bért fizet s nem lesz nehéz a cselédhiányt és ezzel a cselédmizériákat megszüntetni.

Azt látjuk, hogy székesfővárosunk fejlődik, de hogy mily mérvben s mi a kötelességünk ezzel szemben: sem hatóságaink, sem társadalmunk nem törődik és nem kíséri figyelemmel. Pedig, ha a városok fejlődését mutató statisztikából (sajnos, csak az 1881—1891. évi decenniumból áll ilyen rendelkezésünkre) konstatáljuk, hogy az európai nagyvárosok népességének szaporodásában

Róma	37·5	%-kal
München	34·8	«
Berlin	34·4	«
Hamburg	32·9	«
Budapest	31·3	«
Kopenhága	28·8	«
Milanó	27·7	«
Torino	26·6	«
Amsterdam	25·3	«
Manchester	25·1	«
Breslau	20·6	«
Prága	19·6	«

emelkedett ez évtizedben és így Budapest a 12 város között az 5-ik helyen áll, vagyis megközelíti az azóta világvárossá fejlődött Berlint: éreznünk kell, hogy itt a hatóságoknak, a társadalomnak tennie kell valamit a nagy adót fizető főváros lakosságáért, mivel különben Budapestnek meg nem akadályozható világvárosias fejlődésében a lakás-, hús-, élelmiszer- stb. drágaság és magas cselédbérek anyagilag, az ezzel járó megfelelő jövedelem nem emelkedéséből keletkezett aggodások, lelkiileg teszik tönkre lakosságunk nagy zömét s hajtja nyomorúságba.

Tegye félre társadalmunk az egyéni hiúságot legyező politikát s éljen annak, a mi boldogulásának vetheti meg alapját: a közgazdasági egészséges lét megteremtésének. Csak egy-két évi kitartás és az okszerű intézkedésekkel

úgy az önkénytelenül felburjázott drágaságot, valamint cselédmizériát nemcsak meg fogjuk szüntetni, hanem kenyeret is adunk jó magyar népünk ezer és ezer kivándorlójának is.

*

Íme látjuk, hogy a hús- és más élelmiszer-drágaságot és az úgynevezett lakásuzsorát és cselédmizériát csak az okozza, hogy székesfővárosunk világvárosias fejlődésében intézményeink nem tartanak lépést a népesség szaporulatával.

Társadalmunk mindent az államhatalom és a fővárosi hatóságtól vár; ezek egyenkint tennének is, de változván a hatalmat kezükben táro elemek, feledésbe mennek a már megkezdett jó intézkedések is, és Sisiphusként új erők törnek fel a munkára, hogy ott kezdjék, a hol elődeik munkájukat a kezdetnél többre nem vihették. Itt más nem és csak a társadalom vállvetett munkája segíthet. És mert a baj individuális voltánál fogva az államot alkotó családi életen, a háztartásokon fekszik s nyomja ezek gazdasági érdekeit: a családoknak kell tömörülniök, hogy a nekik keserű pohár tartalmától megmeneküljenek.

Társadalmilag kell szervezkednünk, hogy itt az államkormányzatot, a városi municipiumot a felmerülő hibák kiküszöbölésére ne csak serkentsük, de ezek megtörténtét minuciózus gonddal ellenőrizni is tudjuk.

Egyesült erővel kell a statisztika megértésére törekednünk s ha sokan osztjuk meg magunk között azt a munkát, melylyel eddig egy-két tudós kuriózumból foglalkozott — nemcsak látjuk a drágaság okait, de meg is tudjuk azokat szüntetetni.

V. A drágaság megszüntetését célzó intézkedések.

A nagyvárosias fejlődés következményei.

A nagyvárosias fejlődés magával hozza a lakosságnak beözönlését a vidékről a fővárosba, ezen beözönlés folytán fokozódik a kereslet az elhelyezés, a lakás iránt; ez a nagy kereslet az új házak építésére ösztönzi a tőkét, a város nagyobbodik terjedelemben — az új házak egészségi berendezése ellenőriztetvén, a közegészség terén is örvendetes haladás látható, az iparosok foglalkozást kapnak, vagyonosodnak, a városnak ezáltal megerősödik polgársága, — a helyszűke természetszerűleg terjeszkedést von maga után, parlagon fekvő földek házhelyekké lesznek, üres telkek beépíttetnek — a közlekedési hálózat kiterjeszkedése ismét munkához juttatja az embereket, az üzemköltségek aránylagos olcsóbbodása a hálózat jobb kihasználhatása folytán a viteldíjak leszállítására, a közlekedési eszközök kényelmesebb berendezésére vezet, — erős, vagyonos polgárság, munkával bőven ellátott iparosság és munkásság a főváros tekintélyét és pénzerejét emeli, a pótdók leszállítása, az egészség, a kényelem követelményeinek nagyobb figyelemben részvételük: ezek képezik a polgári igyekvésnek a főváros részéről való jutalmát, ellenértékét.

így kellene lennie a természetes fejlődési menetnek, de hogy fest az valójában Budapesten, az bizony szomorú variálása, majdnem torzképe az ideális processzusnak!

A vidéki lakosság tényleg tapasztalható beözönlése az első csalódást szerzi! Kik vándorolnak ide? A kik máshol nem tudtak boldogulni s letörtek, utolsó pénzüikkel menekülnek a fővárosba, ebbe a képzelt eldorádóba, a kiket vidéken, rendes otthonukban már nagyon kiis-

mertek, mint megbízhatlan, tunya embereket, itt remélnék alkalmat találhatni ismeretlen környezetben, régi jhibáik folytatására, — a félreismert lángész, kinek szűk otthona, a meg nem értett tervezető, ki vágyai azonnali teljesülését bizton reméli és a másokon élőködő, büntettektől sem visszariadó, kvalitásra legalantasabb népség, mint egy nagy szemétládába, ide a fővárosba gyűl s az ismeretlenségre és a főváros sok alkalommal kínálkozó világvárosiasságára spekulálva, itt nyugodtabb és biztosabb existenciát remél.

Ilyen elemek kedvéért bizony nem mozdul meg a tőke, nem emelkednek új épületek, hanem a beözönlöttek egy része tömeglakásokká sülyeszi le az azelőtt szerény kis lakásokat, közegészségi tekintetben visszacsapja a fővárost, a legszebben kigondolt, lelkiismeretesebben fogantatosított szabályok, intézkedések hajótörést szenvednek e túlsúfolt, nyomorult fészkeken. Az itt elhelyezést nem találó másik része a beözönlőiteknek a főváros közvetlen környezetében telepszik le, már csak azért is, hogy a fővárosi rendőrség ellenőrzése alól kikerüljön s ez a veszedelmes népség képes tönkretenni egy-egy ily helységet, a tisztos elem, mely a drágaság által üzelve a főváros környékét kereste fel, kénytelen otthagyni lakhelyét, vagy túrni, hogy gyanús szemmel nézze mindenki, ha hallja, hogy az illető ily kétes hírbe hozott helységben lakik. Újpest, Erzsébetfalva stb, egész elértéktelenedett az ott letelepedő gyanús elemek beözönlése folytán s gazdasági deroutot, veszteséget idézett elő.

A beözönlésből semmi haszon, csak kár háramolván a fővárosra, természetes, hogy az eredmény is egészen ellentétes, mint az, melyet tőkeerős munkás kezek segítése, támogatása hoz létre.

A drágaságnak gazdasági okain kívül, melyekről eddig szólottunk, itt Budapesten még különleges, lokális okok is vannak, s nem túlzás, ha ezeknek a drágaság előidé-

zésére majd oly nagy befolyást tulajdonítunk, mint a gazdasági okoknak.

A tőkeszegénység az első ily speciális ok. Nem addig, a míg az csak negatív értelmű konstatálása a pénzhiánynak, hanem akkor, midőn lelkiismeretlenséggel és vakmerőséggel párosulva nekiindul a vállalkozásnak, a «gründolás»-nak. Oly emberek, a kiknek semmi veszteni valójuk nincs, a kikre tehát csakis előnyös változást hozhat a jövő: boltot nyitnak, a hitelre vett portékát olcsóbban tovább adják, addig, míg a hitel és árú tart, vígan élnek familiástól: azután vagy megugranak, vagy becsukatják magukat s az állam terhére élnek. Azalatt a becsületes, küzködő szomszéd boltosnak érzékeny kárt okoztak, nem egy tönkre is megy miattuk, s a nép előtt kezd veszteni a tisztelet, az elismerés, mely a szorgalmas, becsületesen dolgozó boltosnak eddig jogosan kijárt. Ezek az existenciák, melyek ily módon minden ipari és kereskedelmi foglalkozást demoralizálnak, ennél még nagyobb kárt okoznak az országnak és a fővárosnak a hitel — a bizalom — megingatása, aláásása által. A külföldi — pontossághoz és becsületességhez szokott jóhirű czégek — egy pár ily módon való becsapás után generalizálni kezdenek s hamar készen vannak az Ítélettel, hogy minden fővárosi vagy minden magyar kereskedő, iparos schwindler, megbízhatlan, s ha hitelt nyújtanak is — ezt oly megszegyenítő klauzulákkal teszik, mely bennünket a legrosszabb balkáni nivóra süllyeszt s drága volta által a megélhetés nehezítéséhez is hozzájárul — ismét csak igaz ok, gazdasági jogosultság nélkül. Ez a tőkeszegénység okozza, hogy a telektulajdonos telkére maga nem építhet, azt egy konzorciumnak adja el, a mely ismét tőkenélküli elemekből állván, mindenféle hitelmanipulációk által annyira felszórólja a telek árát, hogy az építető a lakásokat is drágábban adhatja csak ki, mint azt közvetítés nélkül tehette volna. Ennek a tőkeszegénységnek

következménye, hogy a kisebb mészárosok már nem is vesznek és vágnak marhát, hanem a húst veszik meg, persze hitelbe — s a nagy kamatot a publikum zsebéből fiztetik — ez a tőkehiány az oka annak, hogy nem keletkezhetnek szövetkezetek, az emberek nem csoportosulnak, akár alkalmilag is — olcsóbb bevásárlásra.

És ez a nagy, lényeges, egész üzleti életünkön keresztül vonuló akadály még mindig legyőzhető volna, ha az emberek nem kerülnék a munkát, a verejtékes fáradozást, a helyett, hogy a második speciális okot, *a fáradtság nélküli és gyors meg gazdagodás vágyát teremtenék.*

Addig úgy volt, hogy a fiatal iparostanoncz, a kereskedőinas, a gyakornok és jelölt urak dolgoztak reggeltől estig, szerényen és illedelmesen süvegelték az idősebbeket, szabad idejükben lemondtak a mulatásról s tökéletesítették, fejlesztették tudásukat s hosszú, nagy küzdelem után a biztos, nyugodt és lelkiismereti örömet s vagyont hozó önállóságra és vezető szerepre emelkedtek. Ma egy iparosinas olyan elbánásban részesül, mint főnöke inaskorában egy főherczegnek volt osztályrésze, a kereskedőinas csakis kizárólag szakfoglalkozásra szorítható, de szorítani is kell, mert magától legfeljebb választékját hozza rendbe, a megtekintésre mutatott árúk visszarakását lealacsonyító foglalkozásnak, egy-egy szívességi kommissziót sértőnek tart s hallatlanul zúgolódik, ha ebéd- vagy vacsoraidejét pontosan be nem tarthatja, a gyakornok urak már azt nézik, hogyan lehet a munkától leghamarább megszabadulni, mindenfélét kitalálnak, hogy mással foglalkozhassanak, mint a mivel kell, mint a mi kenyérük, megélhetési forrásuk lesz; s az eredmény: számár főnök, i a kit elől-hátul becsapnak ügyes alkalmazottjai, pusztuló üzlet, üres pénztár és egygyel több csőd. Speciális hiba itt Pesten, hogy mindenki ott akarja kezdeni, a hol az öregek 40—50 évi nehéz küzdés után befejezték. Az ered-

ményt az út fáradalmi nélkül, tudást tanulás nélkül. Az igényeknek oly mérvű fokozódása is karöltve jár e tünetekkel, mely fokozódás sem a vagyoni állapottal, sem a műveltségi haladás folytán természetszerűleg beálló io-ény-emelkedéssel, legkevésbé pedig a gazdaságos éjét alapkövetelményeivel áll arányban, s semmiképp sem nevezhető egészségesnek. Ez a tehetségen felüli élet, a tudatlanság és tunyaság, a munka értékének fel nem ismerése, a blazirtság és felületesség, sajnos, egy fővárosban sincs annyira elterjedve, mint Budapesten, a fiatal óriások honában. Hogy az ilyen ki nem képzett, felületes ícsurok mennyi kárt okoznak uraiknak, hihetetlen, de az is tény, hogy ezt a kárt valahogy be kell hozni, s erre egy kis áremelés a legkipróbáltabb út, a drágaságnak ismét egy parányi előidézője, s ha sok ily parány jön össze, — a minthogy össze is jön — akkor már érezhető tényezőként szerepel.

Abból az igazi tudással való nemtörődömségből folyik azután az a körülmény is, hogy túlsók szabadideje van mindenkinek és azt a szabadidőt valahogy csak agyon kellvén ütni, odaérünk Budapest további speciális bűnéhez: *a kávéházakhoz, a kávéházi élethez*. Nincs Európában város, melynek aránylag annyi kávéháza volna, mint Budapestnek, s nincs Európában város, melyben ilyenfajta kávéház és kávéházi élet léteznék. Külföldön a kávéházak legnagyobb része csakis étkező-helyiség s kevés és már drágább olyan kávéház, a hol kényelmes ülés és csomó újság áll rendelkezésre, de hogy egy kapucziner fogyasztása jogán egész délutánokat ellebzseljén valaki, hogy ott reggel, ebéd után, ozsonnára és vacsora után nap-nap mellett látható legyen férfi, asszony, gyerek egyaránt: az még Bécsben sincs, a melynekilynemű élete kezd már pesti jelleget ölteni. Hány idegen csodálkozott már azon, hogy Pesten annyi ember ráér a mulatságra. Azon el-lustító hatáson kívül, mely az üres kávéházi alakokon

létható, fővárosunk drágaságának és pedig tejdrágaságának határozottan okozója részben az temérdek kávéház, mely a tejprodukczió legnagyobb részét lefoglalja s a legmagasabb árakat is fizeti. Számos nagy kávéház fizeti 30 fillérrel a tej literjét, mely nagy árból csakis a vállalkozó közvetítőnek van haszna. Gazdaságilag elveszett pénz, a termelő csak az ő 14—18 fillérjét kapja meg, a tejet elviszik a falvakból, a gyermekeknek nem jut a mennyi kelene, ettől az elsőrangú tápszertől megfosztják őket, hogy itt az unalomból vagy henczegésből kávézóknak jusson.

Ez a kávéházi élet rombolta le az *otthon* intim melegét is, ürességet visz a fejbe és szívbe egyaránt, felesleges költekezésbe sodor, mely igen-igen sok helyen a legszükségesebb: az élelem és lakás rovására menvén, egyenesen káros úgy az etikai, mint a gazdasági élet nézőpontjáról.

Ha az otthonot sikerül visszahelyezni arra a magas polczra, a melyen lennie kell, mint az egész állami, társadalmi élet központja, ha az otthonülés és foglalkozás művészetét megtanuljuk és a háziasság, az egyszerűség tért hódít életünkben: akkor a nagy kiadások lényegesen keyesbedni, a lányok nagyobb számban fognak férjhezmenni, mert ettől 60 koronás kalapárak nem ijeszti el a férfiakat. A családi élet felvirul s megerősödik az ország, az állam. Csakis ily egészséges családi alapon felépült államnak van súlya és módja akaratát keresztülvinni, szerepét a nagy nemzetek sorában betölteni. Tudjuk jól, hogy a drágaság ezen közvetett titkos, de hatásukban érezhető okozóinak felsorolásával nem sokat tettünk a drágaság megszüntetését célzó pozitív irányban: de meg kellett tennünk azért, hogy ha már az apát meg nem győzzük és meg nem javítjuk is, a fiúnak adjunk útmutatást, az ifjú kort figyelmeztessük azokra a gazdasági veszélyekre, melyek ártatlan mulatságnak látszó szórakozások megett lappangnak.

A drágaság megszüntetésének módja.

Pozitív irányú intézkedések (az általánosan ismerteken kívül), melyekkel a drágaságot enyhíteni lehetne, következők volnának:

Lakás tekintetében. Új építkezések, de nemcsak munkásházak, munkásszállók és munkáslakások, hanem kishivatalnokok, az ú. n. kabátos osztály részére is, mely a lakásínséget legalább is úgy érzi, mint a munkás, mely még jobban függ kenyéradójától s mely mint adóalany a legideálisabb, mert semmiféle jövedelmét el nem titkolhatja, mindenki belát veséjébe is.

Budapest főváros jelenlegi vezetőségének van érzelme ez óhaj teljesülése iránt, van akarata és hatalma annak létesítésére s hisszük, hogy jó helyről induló akció megvalósíthatná ez elsőrangú szükségességet itt, a hol 30,000-nél több hivatalnok, díjnok s ezek családtagja létezik s van kiszolgáltatva a házbéruzsorának. Ezt az áldásos tevékenységet a fővárostól várjuk és kérjük, a sok telek beépítése által, tisztességes, egészséges és olcsó lakások nyújtásával az etikai eredményen kívül még jó jövedelmi befektetést is nyerhet tőkéje számára.

Az eddigi építkezések, melyek modern lakások előállítását czélozták, nem számoltak a munkások igényeivel, s ha igen, akkor direkte kizsákmányolási czélzattal adoptáltak kocsiszíneket, istállókat, raktárakat szoba-konyhás munkáslakássá, még a főváros és állam által megkezdett munkáslaképités sem elégséges megfelelő elhelyezés nyújtására, ezért czélszerűnek vélnők azt, ha a város és állam ezentúl csakis oly feltétellel adna új gyárépítési engedélyt, ha az a gyáros munkásainak megfelelő lakást is épít, ha azokat a gyár közelében el is tudja helyezni. Kis lakbér fejében így biztosítaná magának a munkáskezeket, nem szakítaná el az apát a családtól egész napra, az

által, hogy déli szünetkor a munkások otthonukban rendelkez, meleg ebédet ehetnének: erőteljesebb, munkabíróbb s jobb kedvű erőket nyernének. A lakás árának néhány évi szolgálat után való fokozatos elengedése pedig buzdításul, jutalmazásul is szolgálhatna s megszerettetné a munkással az otthont. És ez a rögszeretet a legjobb óvszer a nemzetközi szocializmus terjedése ellen, az érdek-közösség megteremtése által a munkás belátja, hogy sokat veszíthet, ha sztrájkba lép: nem lesz könnyelműn hajlandó kis vagy csak felfűjt ok miatt mindjárt feláldozni keresetét, kényelmét. A kiszolgált munkásnak pedig a lakást ingyen kellene adni, mint quasi nyugdíjat s felnevelni egy ilyen szakmunkás-csoportot, mert csakis a hol családról-családra átöröklődő szakmunkás létezik, ott lehet versenyképes, igaz gyártelepnek kifejlődni.

A lakással összefügg a jó és olcsó közlekedés és itt is a fővárost illeti a kezdés, a fennálló szállítási, közlekedési vállalatok kényszerítése által, új vonalak létesítése és a tarifák szabályozása által. A közlekedési intézetek, nyereségre dolgozó vállalatok, nem helyes, ha egy város egész nagy közlekedésének lebonyolítását 1—2 társaságnak adják oda privilégium gyanánt, s kizárják a versenyt, mely nem a részvényesnek, de a közönségnek termi gyümölcsét. Ha egy új, kockázattal, nagy befektetéssel járó létesítmény tervezéséről van szó, akkor helyén való és indokolt kedvezmények megadása a védvám-politiká alkalmazása, de bizonyos állapoton túl ennek kiterjesztése már bűn.

A munkások számára reggeli nyolcz óráig és esti nyolcz órától minden távolságba, akárhány átszállásra jogosító 10 filléres jegyet kellene engedélyezni, mint ezt London, Paris és Bécs bevezette s teljes sikerrel alkalmazza, s természetesen a közlekedési hálózatba azonnal bekapcsolni az új telepeket, új házcsoportokat, melyek a város körzetén keletkeznek.

Ezen lokális személyközlekedésen kívül igen fontos a vasutak szállítási díjtételeinek és a szállítási módozatoknak olyatén megállapítása, mely az ország minden részéből lehetővé teszi a főváros élelemszükségletének ellátását. Jelenleg, tekintettel az áru gyors romlására, az élelmiszerek szállításának kedveltebb módja a gyorsáru-szállítás, melynél a szállítási határidő 300 kilométerenkint egy napban van megállapítva, ehhez azonban egy napi kezelési idő is hozzájövén, Erdély és délvidéken a Bánát nyáron alig szállíthat valamit a fővárosba, azonkívül a vonatok megválasztása és az irány kijelölése teljesen a vasúttól függ, a feladó sem az érkezést ki nem számíthatja, sem a vevő megfelelően nem intézkedhetik. A belföldi élelmszállítás ezen okvetlenül megszüntetendő mizériái is hozzájárulnak a drágasághoz, mert szűkebb kört tesznek csak képessé arra, hogy szállíthasson, s így a konkurrenzia s ennek folytán az áresés lehetőségét is kizárják. Bár nem tartozik közvetlenül a tárgyhoz, e helyütt mutatunk rá arra a részben tudatlanságból, részben egyenes rosszakarattól eredő bűnökre, melyeket különösen a Kassa-oderbergi vasúton Németországba exportáló gyümölcskereskedőinkkel követnek el. A gyorsan romló szőlőt helytelenül irányítják Berlinig, 1—2-szer átrakják, s az végre 5—6 napi késedelemmel érik meg, teljesen összetörve, használatra alkalmatlanul, s így mesterségesen még saját honfiaink is segítik megnehezíteni az exportot.

Élelem tekintetében. Miután éppen a két főtápszerünk, a tej és hús, gyorsan romlanak, először is az iránt kell gondoskodásnak történnie, hogy ezek konzerválása lehető legyen. Ezért kell itt a fővárosban több hűtőházat felállítani, annak felhasználását olcsó árak mellett lehetővé tenni és hűthető wagonokról gondoskodni, melyek már az ideszállítást is megkönnyítsék. Ha a gyors romlási processzust rövidebb-hosszabb időre az egészségre

kártékony hatás nélkül ki tudjuk tolni: máris nagy lehetősége van az árak leszállításának, az olcsóbbodásnak.

A tej tekintetében, miután annak a fővárosba, vagy nagyobb városokba való szállíthatása igen sok korlátnak van alávetve, különösen a közlekedés, vonatösszeköttetés terén: nagyon sok termelő ki van zárva a tej értékesítésének lehetőségéből, itt pedig lesve lessük hamisítatlan, jó tejnek behozatalát. Ily gazdák eddig vajat készítettek s azt értékesítették, bizony nem nagy eredménnyel. Most Svájcban már bepároltatás útján úgynevezett száraz tejet készítenek, ezt pléhdobozokban szállítóképessé teszik s azoknak, a kik a forgalomtól távol esnek, megadják a lehetőséget a tej értékesítésére. Ezen új bepároltatási mód a tejnek minden idegen anyaggal — eddigi kondenzálás cukorral történt — való keverése, vegyítése nélkül lévén, egészségi és gazdaságossági szempontokból is ajánlatos. Ily száraz tej, ha teljes tejből készül (melynek átlagára 12 fillér) 18—20 filléren, ha pedig a vajkészítés után megmaradó sovány tejből készül (melynek átlagára 1½—2 fillér s hizlalási célokra szolgál), akkor is 6—8 filléren értékesíthető.

Miután a berendezkedés 100,000 korona körüli költsége 20,000 liter napi tejmennyiségnél már nagy produkcióra képesít, czélszerű volna, ha egyes vidékek földbirtokosai összeállva, a tej értékesítés ezen módját is megkísérlenék. A tej minden hatóanyagát megtartó ezen száraz tej különösen pékek, cukrászok, kaszárnyák részére használható fel, s a most ezen részről fogyasztott tejet a fogyasztás céljára szabadabb s olcsóbbá is tenné.

A drágaság egyik okozója a tejhamisítás, egyáltalán az élelmiszerhamisítás megbüntetésének lanyhasága, nevétséges csekély volta. Azzal a sok panaszzsal szemben, mely a megélhetés nehéz volta miatt méltán hangzik annyi ajakról, soha kevesebb oltalmat nem talált a közönség, mint most. Hamisítják a tejet, felhígítva, mézszel

s más kártékony anyagokkal vegyítik, persze, hogy a táperő s az egészség rovására. Hamisítatlan, tiszta, jó tejből 1 liternek több tápereje van, mint a mostani méreg 2—3 literének! Ha csakis tiszta, egészséges tejet szabadna eladni, a fogyasztás is olcsóbbá lenne, mert a mennyiségben lehetne takarítani.

Mindennap panaszkodunk a gyermekhalandóság óriási mérve miatt, de a legprimitívebb óv- és megtorlási intézkedéssel sem védekezünk a lelketlen hamisítók ellen, pedig nem kellene mást, mint a büntető törvénykönyv 314. és 315. §§-ait tényleg alkalmazni, melyek szerint az élelmiszerek mérgezése és hamisítása, ha azt súlyos betegség vagy haláleset követi, 10—15 évig terjedő fegyházzal kell sújtani.

Megvan a törvény, de a legnagyobb hamisítás is kihágássá zsugorodik össze, s pár koronával büntetettik.

Ez ellen csakis a főváros maga adhat segítséget azáltal, ha a tejkereskedelmet egészen városivá teszi, saját kezelésébe veszi át s megszünteti azt az állapotot, hogy néhány nagy tejkereskedő — azon a jogcímen, hogy kis tejkimérőknek bolti berendezéséhez pénzt ad s őket így függő viszonyban tartja, — monopolizál, piszkosan kezel, elrontott kotyvalékot juttat a publikumnak nagy áron, de a termelőnek csak a legminimálisabb árat fizeti.

A főváros vezetőségének kellene egy marhahúsvágót is létesíteni, úgy a mint a lóhússzékek kreálásával a népezreit lekötöltezte s mint a kenyérgyárral is egészséges olcsó ételhez juttatni törekszik.

Nyisson a főváros — ha csak próbára is — néhány mészárszékot, vegye a vágómarhát direkt a termelőktől: s akkor pontos adatai lesznek arra nézve: mi drágítja meg ezt a főtápszert annyira, hogy ára már oly magas, hogy csak a privilegizált helyzetben levők tekinthetik mindennapi tápszereknek s ha az ok ismert, annak megszüntetése is könnyebb.

A többi élelmiszer olcsóbbá tétele szempontjából nagyon fontos lenne a főváros környezetében, bizonyos távolságon belül lakó földbirtokosokat a kerti termelés berendezkedésére buzdítani, esetleg a szállítás olcsóbbá tétele által például némely díj, vám elengedésével avagy árúhelyek és hűtőkamrák olcsó áron vagy ingyen való átengedésével.

Hisz csak természetes, hogy tejjel, baromfival, gyümölcsessel, tojás és zöldséggel a fővárost ellátni a közeli gazdaságok volnának hivatva: ezeket kellene valami módon e termelési ágak buzgóbb kultiválására rábírní, hisz a Dunán való szállítás lehetősége már maga is előnyösen befolyásolná a kerti gazdaságra való áttérést.

Ezeken a fővonásokban vázoltakon kívül a drágaság ellensúlyozására szolgálna, ha a nép a gyümölcsstermelést, méhészetet, baromfitenyésztést, szóval az intenzivebb munkálkodást felkarolná, fejlesztené s kiszorítaná ez által a behozatal szükségességét, sőt a kivitelre is jutna elegendő.

A mint a gyógyszertárakat mint monopolisztikus foglalkozást bizonyos zárt számhoz kötik, hogy ezek ne sülyedjenek le a konkurrenzia folytán arra a fokra, hogy a ható anyagokat surrogatumokkal pótolják: ép oly, vagy még jogosultabb az élelmiszerek közül különösen a tejnek hatósági kezelésbe való átvétele, a nyereszkesedésnek a minőség rovására való beszüntetése s a közegészség emelése. A polgárság mély, igaz hálájára számíthat, ki ezt keresztül viszi. Természetes, hogy az egész közönségnek is közre kell munkálkodnia, államnak, fővárosnak, vidéknek segédkeznie, hogy a drágaság ellen eredményesen sikra szállhassunk.

Hogy ezt elérhessük, erősen kellene küzdeni a konzárkodás ellen, az iparnak képesítéshez való kötöttsége volna óvszer ez ellen, mert a mint ma a szabad ipar nevében az iparral sokan visszaélnék, az már túrhetlen és sok emberrel visszakívántatja azt a nem szabad álla-

pótot, mikor a czéhek örködtek a munka alapossága, becsületes elkészítése és rendes ára felett. Sokszor az az érzésünk, mintha még nem volnánk elég érettek a szabadság minden téren való kiérdeklésére.

A kartellek és trösztök törvényileg eltiltása, mint a melyek az árakat a közönség rovására limitálják, ép úgy hozzájárulna a drágaság megszüntetéséhez, mint a hitelnek szabályozása a pénzüintézetek hatósági ellenőrzése s így a bizalom emelése által.

A drágaság okait megállapítva, fontos azt is tudnunk, mily mérvben emelkedik a drágaság aránya. Ezt első-sorban hazánk mint földművelő állam terményárainak alakulásaiból állapíthatjuk meg. A magyar statisztikai évkönyv XVI. kötetének 97. lapján a gabonaneműek évi átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsdén az 1901—1908. években következőleg van feltüntetve.

Év	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
ára métermázsánként koronában					
1901	15·47	14·14	12·30	13·64	10·60
1902	16·74	13·34	11·46	14·08	10·94
1903	15·56	12·90	11·45	11·84	12·06
1904	18·54	13·96	13·00	12·72	12·47
1905	17·83	13·89	13·87	13·90	15·73
1906	15·65	12·86	13·30	15·64	13·05
1907	20·11	17·10	14·45	16·07	12·39
1908	24·02	19·99	15·00	16·44	14·48

Ezen ártabella szerint az 1901. évben volt búzaár 15 K 47 fillérről 1908-ban 24 korona 02 fillérre emelkedett; vagyis a búza métermázsája 7 év alatt 8 K 55 fillérrel, tehát teljes 55%-kal drágult. Már pedig a búzaárakhoz alakult a liszt és kenyér ára is; így ezzel konstatáltuk, hogy a népfenntartás leglényegesebb árúja, a kenyér, mennyire drágult meg és hogy ezt a nép zöme megkeres-

hesse, mennyire kellett a napi munkabéreket emelnie s emelkedett ezzel az egész vonalon a drágaság.

A drágaság mérvének megállapításához a táplálkozás második főanyaga, a húsfogyasztás is irányadó lehet. Itt ahelyett, hogy a fogyasztott mennyiség árát puhatolnók, mert a hús drágulását napról-napra érezzük, tekintettel arra, hogy a marha levágása közegészségügyi és fogyasztási adó kivetési szempontból is hatóságilag szigorúan ellenőrizve van, vegyük vizsgálat alá a közvágóhidak, nem a mészárszékek statisztikáját, még pedig ugyancsak a Magyar statisztikai évkönyv XVI. kötetének 123. lapjáról, hol ezek száma és a levágott állatok mennyisége van kimutatva.

Eszerint a közvágóhidak száma volt

1903. évben	2315	1906. évben	2306
1904. «	2192	1907. «	2046
1905. «	2305	1908. «	2022

tehát a közvágóhidaknak 1903-ban volt száma 2315_T lecsökkent 1908-ban 307-tel, vagyis 14%-kal, a helyett, hogy a következetesen emelkedő népszaporodással aránylagosan emelkedett volna.

És épen ezért, tekintettel az állandó népszaporulatra, kötelességszerűleg konstatálja a magyar statisztikai hivatal idézett évkönyvének ugyanezen a helyén, hogy a közvágóhidak száma évről-évre következetes arányban fogy.

Így az ország népességének 100,000—100,000 lakosára esik a közvágóhidakból:

1903. évben	13.3	1906. évben	12.9
1904. «	12,5	1907. «	11.3
1905. «	13-	1908. «	11.1

minek a csökkenésen kívül még az a magyarázata, hogy népünk nagy részének a hússal való táplálkozásra már nem is jut, tehát a drágaság mellett már nyomon jár a szegénység is.

Valamint indokolatlan a kenyér drágaságát a pékékre fogni, mivel nyilvánvaló, hogy drága búzából csak drága kenyeret lehet előállítani, épen úgy nem lehet a hús drágaságáért a mészáros iparosokat okolni, mert a közvágóhidák csökkenése a mészárosipar hanyatlását is jelenti.

Hogy a húsdra gaság forrását ne a mészárosokban lássuk, nem kell egyebet tennünk, mint ezek hústermelését ellenőriznünk s itt megnyilvánul a drágaság nyomán járó nagy szegénység. Ha a mai viszonyok szerint a fővárosban a mészáros középszerű (II. osztályú) vágóökröt élősúly szerint vásárol:

600 kg. élősúly értéke 72 fillér egységárral 432— kor.
 264 « « ebben ki nem mérhető, így marad
 336 kg. kimérhető holt súly.

A vágómarha vételárán kívül még felmerülő kiadások:

fogyasztási adó	-----	18·50 kor.
vágásdíj	-----	2·10 «
istállópénz	-----	—20 «
takarmány	-----	—56 «
állami adó	-----	1— «
városi pótagó	-----	—80 «
kiadás összesen		452·16 kor.

Ezzel szemben bevételez:

40 kg. faggyúért	à	70 fill.	=	28— kor.
118·4 «	I. r. húsért	à	180 «	= 213·12 «
88·8 «	II. r. «	à	150 «	= 133·20 «
88·8 «	III. r. «	à	120 «	= 106·56 «
				<u>480·88</u>

tehát a bevétel ezen vágatásból s mert a bőr és belek az apró kiadásokat fedezi, a mészárosnak 2872 kor. marad tiszta haszonképen. Feltéve, hogy egy budapesti mészáros hetenkint 5 darab marhát vág az egy éven át (52 x 5)

260 darab vágott állat, melyek után a darab szerinti 28 kor. 72 fill. bruttó bevétel összegezve (260 X 2872) az évi bevétel összege 7467 kor. 20 fill. Ebből kell a mészárosnak családját, egy székállót, egy inast, kocsiszt, lovat eltartania. Vagyis az sem igaz, hogy a húsrágaságnak a mészárosok volnának az okai.

Hogy a húsrágaság nemcsak helyi okokon fordul meg, hanem mélyen az országosan rossz kereskedelmi viszonyokban gyökerezik, mutatja, hogy az esetben, ha közvetlenül a termelő gazda kivan például borjúkat eladni, épen úgy jár, mint a mészáros s önköltség árban dolgozik, így 5 db borjúért súlyban 304 kg. á 120 kor. = 36480 kor. kaphat a mai piaci árak szerint; csak hogy ezt terheli:

szállítási díj	-----	12-98 kor.	
vásárdíj	-----	1-50	«
mérlegdíj	-----	—20	«
takarmány és alom	-----	—42	»
kirakási díj	-----	1-50	«
bélyegzési díj	-----	—20	«
kötélkölcsondíj	-----	—10	«
beszedési díj 5 ‰	-----	1-86	«
kocsifuvar	-----	1-20	«
jutalék	-----	5-—	«
		24-96 K	

e szerint a termelőnek marad 33984 K

vagyis átlag egy-egy borjúért hét korona. Mi van itt megfizetve? A konvenczió s munkabérek, a gabona tehát kenyérárakban emelkedtek a mezőgazdaságban is s utolsó 5 — 6 évben az értékesítési ár még sem emelkedett, miért is joggal állíthatni itt is, hogy nem az iparos, nem a termelő, hanem a közvetítő kereskedelem vágja zsebre az egész nyereséget.

Az a hizlalt marha, mely a saját, gazdaságban le-dolgozott állatok jó húsba hozatala folytán kerül piacra, 6—8 hóig hizlaltatik, súlyra nem sokat vesz fel és minőségben sem javul. Leginkább konzervgyárak veszik 60—70

filléren. A hús céljaira hizlalt állatoknál, melyek nemcsak súlyban, de minőségben is nyernek, 90 fill., 1 kor. fizettetik különként. Magyarországon az elsőrangú kihizlalt marha nem értékesíthető, ez Bécsbe és Bécsen át Münchenbe és Nürnbergbe kerül, a hol a zsiros, leveses húst nagyon kedvelik és fizetik is.

Háztartásainkban ritka helyeken jegyzik fel az élelmiszerek bevásárlására tett kiadásokat, épen azért érdekes konstatálnunk, hogy dr. Kocsis Alajos székesfővárosi tisztiorvos a 10 év előtti állapotokhoz képest a mai életmódot 53%-kal találja drágábbnak. És tényleg, ha a 10 év előtti volt árakat a mostaniakkal egybevetjük, láthatjuk (mert az akkor volt liszt kilogrammja 22 fillérről 46 fillérré, a zsír kilogrammja 112 fillérről 180 fillérré, a vaj kilogrammja 120 fillérről 208 fillérré, a tej literje 16 fillérről 30 fillérré stb. emelkedett), hogy az élelmiszerek 70—100%-kai drágultak.

íme, ha a búzaárak átlagából a statisztika útján a 8 év előtti időhöz képest a mai drágaságot 55%-ban tudjuk megállapítani s ugyanakkor egy család költségvetése 53% drágulást tud kimutatni: nem kell tovább kutatnunk, honnan az a nagy szegénység, mely népünket nyomja s a székesfőváros lakosságának létfenntartását veszélyezteti.

Ezen kimutatott drágaságnak magunk vagyunk okozói, mert nem irányítjuk az árak alakulásait, hanem hagyjuk, hogy az önmagától keletkezett ár — akár csak a szabályozatlan Tisza vize — mindent elöntsön. Azelőtt a vármegyei, városi hatóság szabályozta az árakat, gátat emelt az egészségtelen áramlatok ellen, ma a székesfőváros olcsó kenyéret adandó kenyérgyárat épít s nem gondol arra, hogy drága búzának drága a lisztje s drága lisztből nem lehet olcsó kenyéret előállítani. Ez a kenyér árát sohasem fogja olcsóbbá tenni.

Nemtörődömségünket a kereslet és kínálatból szabályozódó áralakulásnál ugyancsak a magyar statisztikai évkönyv XVI. kötete 197. lapján bizonyítja, a hol a fon-

tosabb termények és háztartási fogyasztási cikkeknek az 1903. évi átlagárjai vannak főbb piacok szerint feltüntetve.

Itt ugyanis ki van mutatva, hogy a míg Budapesten

a borsó	— —	kgja	33 fill.	addig	Brassóban	23 fill.	Eszéken	76 fill.
a bab	— —	«	27 «	«	Brassóban	18 «	N.-Kanizsán	29 «
a köles	— —	«	24 «	«	Győrött	17 «	Fiumében	45 «
a vöröshagyma	«	«	21 «	«	Kolozsvárt	12 «	N.-Kanizsán	35 «
1 db csirke	— —	«	133 «	«	M.-Szigeten	70 «	Fiumében	190 «
1 kg. levestis	— —	«	167 «	«	M.-Szigeten	96 «	Fiumében	200 «
100 db tojás	— —	«	656 «	«	Brassóban	492 «	Aradon	1029 «

és így tovább. Az áraknak a piaconkint való hullámzása is mutatja, hogy kereskedelmünk szervezetlen s a kínálat a kereslettel nem tud a kellő helyen találkozni. Ez a jelenség arra enged következtetni, hogy közvetítő kereskedelmünk nem keresi fel a termőhelyeket s a hol véletlenül a termelő megjelenik árúival, ott a követi tő foglalja azokat le, hogy a kúfár kezein keresztül juttassa a fogyasztók rendelkezésére.

Az így keletkezett és elharapódzott drágaságot félrendsabályokkal nem lehet megszüntetni. Hiába volt dr. Melly Béla tanácsosnak 3 év előtt megindított nagyobb-szabású mozgalma a főváros húsdraágaságának megszüntetésére, mert a főváros előterjesztéseit az akkor is, most is válságos belügyminiszter félre tette; és hiába való volna az is, ha a most következett miniszter venné át a 3 év előtti ügyet, mivel dr. Melly Béla azóta a székes főváros árvaszékének az elnöke s ebbeli minőségében már aligha fog a húsdraágaság kérdésével foglalkozni. Vagyis nem várhatni sikert ott, a hol az egyik hatóság a másik kezdeményezését nem támogatja. A közügyeknek ritkán akad apostola s ha ilyen támad, azt nem elhallgattatni, de útját egyengetni mindannyiunknak csak kötelessége.

Magyarországnak mai közgazdasági életében igen nehéz a drágaság megszüntetésének módjairól írni, daczára annak, hogy minden előfeltétel megvan arra, hogy a módzatok között válogatni lehessen. Mindenekelőtt Budapest, mint az ország fővárosa, földrajzi fekvésénél fogva is, mint az ország szíve, arra van hivatva, hogy az összekötő szálakat a legtávolabb eső helyekről is egy központban bogozza össze. Budapest az ország vasúti és vízi utainak gócpontja s nemcsak azért irányítja innen az ország külkereskedelmi exportját és importját, hanem ez is a rugója annak a rohamos népesedésének, mely világvárosias fejlődésében négy évtized alatt annyira előre yitte. És ez a fejlődése nem erőszakolt, mert modern intézményeivel fővárosunk oly magaslatán van a kultúrvárosoknak, hogy azt, a mi je ma van, másképen nem is lehetne, mint így megteremteni. A kifelé irányuló közlekedési intézményei mellett helyi közlekedése, páratlan elevátora, közvágóhidjai, vásárcsarnokai a fővárosnak oly intézményei, melyeknek tanulmányozására az idegenek messze földről keresik fel Budapestet s mégis mindezek inkább fokozói, mint szabályozói a drágaságnak. Miért? Mert mindannyia nem közgazdasági, hanem municzipális közintézményként kezeltetik! Vájjon látjuk-e valamikor az elevátort rendeltetésének munkájában, a műfor a Dunán érkezett gabonahajók rakományai az Elevátorba felhuzatnak, hogy innen tartalmuk a vasúti tartánykocsjkbba bocsáttatván, rendelkezési helyükre már vasúton exportáltassék tovább? Vájjon a vásárcsarnokok azonkívül, hogy fedelet adnak az idő viszontagságai ellen, a kufárok és vásárló közönségnek s bevételi forrásul szolgálnak a városnak, mélyebbre ható intézkedésekkel tesznek vajamit az élelmezést kereső lakosságért? Hiszen a vásárcsarnok felügyelősége még az eladó nők szabadszájúsága és durvaságai ellen sem képes vásárló úriasszonyainkat megvédeni, úgy hogy nagy részben inkább igénybe veszik

a palotai és környékbeli házaló-kofák szolgálatait, sem-hogy a vásárcsarnokokat felkeressék.

Messze menne, ha a család és egyén küzdelmes életé-nek viszontagságait, a melyek mind a drágaság fokozá-sával vannak összekötve, leírni akarnók. Ezek mind apró bajok és bosszúságok, melyek látszólag csak egyeseket érintenek, de végeredményben — mint a permetező esőből az ezt összetereelő szél felhőszakadást csinál — társadalmunkat sújtják abban az általános drágaságban, melynek okai után már évtizedek óta sikertelenül kuta-tunk. Azért ha a drágaság megszüntetésének módját meg-állapítani kívánjuk, nem szabad az eddig járt utakon a nyomokat keresnünk, nem szabad — mint régente — a karhatalmat képviselő kormányzat szerveire támaszkod-nunk, hanem mint a rengetegben eltévedt vándornak, öntudatos észlelődéssel kell azt a csapást megkeresniük, mely oly helyre vezethet, honnan áttekintést és irányítást nyerhetünk.

A drágaság, mint láttuk, általános s nemcsak a lakás-ban, kenyérben, húsban és munkaszorgalomban nyilvánul meg, hanem benn van abban a száz és százféle árucikk-ben is, az utolsó gyufaszálig, melyet háztartásunkban naponta elhasználunk. Es mert a drágaság a használati cikkekben is individuális értékű, vagyis, hogy az egyik megelégszik az olcsó kénes gyújtóval, míg a másik már csak a drágább svéd gyufát használja: a drágaság ellen való védekezésben sem lehet csak egyes csoportokra, például csupán az élelmiszerekre központosítani tett-erőnket, hanem igenis valamennyit figyelembe véve kell a kereslet és kínálat szabta rendes ártérébe szoríta-nunk, mivel különben célzt sohasem fogunk elérni. Hiszen láttuk, hogy a búzaáraknak 55%-kal való drágulása mint a véges láncban egybekapcsolódó láncszemek alkotják az egészet, úgy itt is egyik a másikat követi. A búza drágasága átmegey a lisztbe, ennek a drágábbá válása a

kenyérbe; a kenyér áremelkedése az azzal élő munkás munka-napszámát emeli, s a drága munka a gyárak, ipari és kereskedelmi vállalatok termelvényeit drágítják. Vagyis ha már így nyílik meg a perspektíva szemünk előtt csak az egy búza megdrágulásánál, annak, a ki nem tudja fegyelmezett észjárással a drágaság vörös fonalát — mely minden fordulatnál új szálakra bomlik — nyomon követni, látóképessége megzavarodik s a drágaság megszüntetésének módjai felett gondolkozni sem tud.

Azért, hogy az Országos iparegyesület részéről feltett arra a kérdésre, hogy milyen okok idézik elő az *élelmiszerek* drágaságát Budapesten és miképpen lehetne ezeket elhárítani, elsősorban azt a feleletet kell adnunk: ha az élelmiszerek drágaságát a búzaáraknak — mint azt már bebizonyítottuk — 55%-kai való emelkedése idézte elő, nem elég a búzaárak szabályozására törekednünk, hanem valamennyi népfenntartási eszközül szolgáló cikk figyelembe vételével az *általános drágaság elhárításának* kell szemünk előtt lebegnie.

Ezt megállapítva, önkénytelenül is felmerül az a kérdés, most már, hol és hogyan tegyük meg az első lépést a drágaság megszüntetésére akkor, a mikor az okot a népszaporulat emelkedésével elmaradt termelésben és a szabad kereskedelem okozta túlzó export azon következményében látjuk, hogy immár nálunk is több az eszkimó, mint a főka.

Hát bizony úgy vagyunk ezzel az első lépéssel, mint az anyja kebeléről lekíváncozó gyermek, mely előbb belekapaszkodik valamibe s csak azután emeli fel lábacskáját az első lépésre. Ha nincs mibe kapaszkodnia, gyenge lába nem bírja s elbukik.

Így vagyunk a drágaság kérdésével is; jobbról az agráriusok, balról a merkantilisták kínálkoznak kapaszkodásra, de mert egyik sem nyújtja segítő kezét, gyermekünk, a «drágaság elleni védekezés», habozva meginog

s leül, így várván be a fejleményeket. Láttuk székesfővárosunk agilis vezetőinek, Bárczy István polgármesternek és Melly Béla tanácsnoknak mély közgazdasági érzekre valló kezdeményezéseit a hús és kenyér drágasága ellen, a nélkül, hogy a célt a kormány közönye niellett csak távolról is megközelítették volna. Előttünk van a Magyar Országos Gazdasági Egyesült számottevő ténykedése a szerbmarha, a románbúza akcióival, melyeknél a következmények a merkantilistáknak adtak igazat s a drágaság e mellett napról-napra elviselhetetlenebb, mert a kereslet a kínálattal szemben nincs és nem lehet helyes arányban.

Ezért a drágaság elleni védekezésben az első lépést a kormányhatalomba, a székesfővárosi hatóságba, az agráriusokba és merkantilistákba vetett hit és kapaszkodás nélkül kell akként megtennünk, mint a hogy az a magára hagyott gyermeknél történik, hogy előbb jobbra-balra csúszik, majd megösmarkedik a környezetével, végül — igaz, hogy ez lassan és fokozatosan megy — feláll s óvatosan indul el abba az irányba, hova ösztöne viszi.

A drágaság elleni védekezés, mint a magyar országos iparegyesület szülötte, ne kapaszkodjék senkibe sem, hanem ösmarkedjék meg környezete, a fogyasztó közönség, tehát az egész magyar társadalommal s ha tudja, mi hol és merre van, az önbizalommal megtett első lépés után tegye meg a további lépéseket — s ez legyen minden lépésnek a célja — a hógomolyként növekedő drágaság megszűntetésére.

Az első lépésnek tehát a drágaság terhe alatt nyögő fogyasztó közönség, a magyar társadalomból kell kiindulnia. Össze kell gyűjtenünk azokat a tudósokat, szakférfiakat, háztűzhelyükért élő nőket, kik a drágaság fészében kutatni tudnak s ki kell választanunk közülök azokat, kik ez ügy apostolaivá lehetnek, hogy

tanulmányozva az itt előadott okokat, állapítsák meg azokat a módozatokat, melyekkel az általános és árúnemenként lehető részleges drágaság kiküszöbölhető;

legyen általuk oly magva a társadalomnak, mely a drágaság kérdését folyton felszínen tartsa; végül

legyen a társadalomnak egy szerve, mely a folytonos tanulmányozás mellett az államkormányzatot és hatóságokat, a termelőket és fogyasztókat a drágaság megszüntetésére irányuló tevékenységre serkenti s a már egyszer megkezdett mozgalmat elaludni nem hagyja.

Ezt a czélt egy *közgazdasági védőegyesület* útján lehet elérni, mely függetlenül minden más irányzat és mozgalomtól, a nagyközönség — férfiak és nők — bevonásával a vámtarifa árúcsoportjaira felosztott tagozatokban különálló elnökök, előadók és választmányok által vezetve törekszik a drágaság kérdését szabályozni.

*

Íme összehordottuk az okokat, miért van drágaság az élelmiszerekben s rámutattunk, hogy székesfővárosunk közintézményeiben: a vásárcsarnokok, közvágóhidak, elevátorok és közlekedési eszközeivel arányosan egy színvonalon áll Paris és London hasonczélú berendezéseivel s ha a főváros övezete a környékbeli lakók kitanításával a vásárcsarnokok szolgálatába bevonatnak, valamint London 7 milliónyi, Paris 4 milliónyi lakosságát élelmezni tudja, Budapest törvényhatóságának sem lesz nehéz ³A millió főnyi lakosságát ellátni.

Összehordott adataink tények és valamennyien a számok megdönthetlen igazságain alapulnak; az, hogy a drágaság az élelmiszereknél ugyanazon a zátonyon fenekűk meg, mint a többi népfenntartási eszköz, t. i., hogy az emelkedő népszaporulat mellett nincsenek meg az aránylagos szükségletek, vagyis már évtizedek óta nagyobb

a kereslet a kínálatnál, konzekvenciánk helyessége mellett bizonyítanak.

Letesszük a tollat azzal a jövőbe való látás érzésével, hogy munkánk nem volt meddő s a most vert csapáson csinált út nemcsak Budapest, de az ország drágasági viszonyait is befolyásolni és enyhíteni fogja.

VI. A drágaság elleni társadalmi szervezkedés.

Közgazdasági védőegyesület alapszabályai.

Az egyesület célja, czíme és terjeszkedése.

1. §. Az egyesület célja Magyarország és különösen Budapest székesfőváros drágasági viszonyain enyhíteni, tagjait a drágaság ellen való védekezésre serkenteni és kitanítani. E végből:

a) a statisztikai adatgyűjtésekkel állandó tanulmány tárgyává teszi a népfenntartás eszközeit;

b) értekezések és nyilvános előadások tartásával népszerűsíti a statisztikát, hogy ezen az alapon tagjai észlelni, számolni és következtetni tudjanak;

c) a drágaság megszüntetését czélozva, ébren tartja a hazai sajtót s ezt, mint a védekezés legnyomósabb eszközét, erre megnyerni törekszik;

d) az államkormányzat és hatóságoknál, egyesületek és vállalatoknál, a közérdekű ügyek képviselőjében eljár; végül

e) a termelés és fogyasztásban, a kínálatot és keresletet egyensúlyozandó, kereseti vállalatokat hív életre s mozdítja elő ezek vállalkozását erkölcsi támogatásával.

2. §. Az egyesület czíme: «Közgazdasági védőegyesület», székhelye: Budapest; pecsétje: Budapest székesfővárosának címere, alatta az egyesület címével.

3. §. Az egyesület a drágaság ellen való védekezést közvetlenebbé teendő, az ország megyéinek székhelyein, közlekedési, termelési vagy kiviteli gócpontjain fiókokat szervez, melyeket az igazgatóság helyi választmányok által vezetett.

Az egyesület tagjai.

4. §. Az egyesület tagja bármely férfi, nő, vagy jogi személy lehet, kit az igazgatóság két más tag ajánlatára rendes, működő, levelező, pártoló, vagy alapító tagjául megválaszt. A választás az e czélokra összehívott teljes ülésen a jelenlevők szótöbbségével történik.

5 §. A tagsági díj a rendes tagok részéről évi 8 kor., a pártoló tagok részéről évi 3 kor, mely a belépés évétől — tekintet nélkül a felvétel napjára — számítva egész összegében fizetendő.

A tagság 3 évre kötelező s ha a 3-ik év folyamában a tag az egyesület igazgatóságával ajánlott levélben nem tudatja kilépését, tagsági kötelezettsége újabb 3 évig tart.

Az esetben, ha valamely tag tagsági évdíját a nap-tári év szerint számítva október hó 1-ig sem fizetné meg, az egyesület igazgatósága köteles a hátralékos tagsági díjat birói úton behajtani, s a tagok alávetik magukat bármelyik budapesti kir. járásbíróság illetékességének és a sommás eljárásnak.

6. §. Alapító tag az, a ki az egyesület céljaira egyszer s mindenkorra legalább 100 koronát ajánl fel. Ezt meghaladó nagyobb összegek alapítványként kezelendők s a felajánló által meghatározandó részletekben fizethetők be.

7. §. Tiszteletbeli tagokul a közgyűlés, működő és levelező tagokul az igazgatóság, azokat választhatja, a kik az egyesület czérjainak megvalósításában kiváló érdemeket szereztek. A tiszteletbeli, működő és levelező tagok tagsági díjat nem fizetnek.

8. §. A tagok jogait a közgyűléseken felszólalás és. szavazataik leadásával gyakorolhatják, a mikor is tagsági minőségükhöz képest

a tiszteletbeli tagok 10 szavazattal

a rendes tagok 3 «

a működő és levelező tagok 2 «

a pártoló tagok 1 «

döntenek a közgyűlés napirendjére tűzött tárgysorozat felett, Szavazati képességgel csak azok bírnak, kik az illetékes közgyűlést megelőzőleg 3 nappal a közgyűlésen való részvételüket az igazgatóságnál bejelentették. A szavazati jog rendszeresen kiállított meghatalmazás útján is gyakorolható; a meghatalmazás csak személyes megjelenésre jelentkezett tagra ruházható, 10 szavazatnál többel azonban, összefoglalva a saját szavazati jogát a meghatalmazóékkal, egy tag sem bírhat.

9. §. A tagság megszűnik a) kilépés, b) elhalálozás és c) kizárás folytán.

A kilépés az igazgatóságnak ajánlott levélben jelentendő be, a bejelentés évére azonban az esedékes díj még fizetendő lévén, a kilépő csak következő naptári év első napján törölhető a tagok sorából.

A tag elhalálozásával az egyesülettel szemben fennállott minden kötelezettség megszűnik.

Az egyesület igazgatósága a tagokat az egyesületből csak az esetben zárhatja ki, ha ezek az alapszabályok, a közgyűlés vagy igazgatóság határozatait figyelmen kívül hagyja, az egyesület érdekeit sértik, a vagy az egyetértő működést veszélyeztetik.

Az egyesület ügyvitele.

10. §. Az egyesület vezető szervei: a közgyűlés, az igazgatóság, az igazgatótanács, a felügyelő-bizottság és a választmányi tagok.

11. §. A közgyűléseket az igazgatóság a tárgysorozatnak 30 nappal előbb való közzétételével minden nap-tári év elő felében Budapestre köteles egybehívni; ezen-kívül rendkívüli közgyűléseket Budapesten kívül az érdek-lődő városokban bármikor tarthat. De tartozik az igaz-gatóság Budapestre mindannyiszor rendkívüli közgyűlést összehívni, ha az egyesület vagyonkezelését illetőleg a felügyelő-bizottság ezt megindokolva, avagy 30 rendes tag, a napirendre tűzendő tárgy bejelentésével írásbelileg kívánja.

12. §. A közgyűlések határozatképesek, ha azon legalább 10 személyesen megjelenő tag van jelen, kik maguk és meghatalmazottaik nevében a 8. §-ban meg-határozott szavazatok összmennyiségének legalább Vs-ré-szét képviselik. Abban az esetben, ha a közgyűlés nem határozatképes, 14 napra ugyanazon tárgysorozattal újabb közgyűlés hívandó össze, a mely tekintet nélkül a meg-jelentek és képviselt szavazatok számára, hozza meg határozatait.

A közgyűlés határozatai azokra a tagokra is kötelezők, a kik a közgyűlésen nem voltak jelen.

13. §. A közgyűlés hatáskörébe tartoznak:

a) határozathozatal az igazgatósági előterjesztések felett;

b) határozathozatal a felügyelő-bizottság által felül-vizsgált évi zárószámadások felett a felmentvény meg-adása tekintetében;

c) a következő évi költségvetések megállapítása;

d) az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjainak az egyesület tiszteletbeli tagjainak megválasztása;

e) a közgyűlés elé terjesztendő azon indítványok felett való határozathozatal, melyek az igazgatóságnak 30 nappal a közgyűlés előtt terjesztettek be;

f) az alapszabályok módosítása, a tagsági díjak fel-emelése vagy leszállítása;

g) 10,000 kor. értéket meghaladó egyesületi vagyon eladása vagy megszerzése;

h) az egyesület feloszlásának elhatározása a 8. §-ban körülírt szavazatok 50%-nak hozzájárulásával történhet határozatképesség hiányában 14 napra újabb közgyűlés hívandó össze, a melyen a megjelent tagok ³A rész szó-többséggel mondhatják ki a felszámolást.

14. §. A közgyűlés határozatait szavazás útján szavazat-többséggel hozza. Szavazni közfelkiáltással vagy kétség esetében felállással lehet; a szavazatok mennyiségét ilyenkor az elnök összeszámolás útján állapítja meg.

Mielőtt az elnök valamely irányban szavazást rendelne el, köteles a közgyűlést megkérdezni, vajjon nyilvános vagy titkos szavazással kívánja-e a döntést, az esetben, ha legalább 10 tag titkos szavazást kíván, az elrendelhető.

A közgyűlés elnöke szavazati jogát csak a szavazatok egyenlősége esetén gyakorolhatja, a mikor is az az eredmény emelkedik határozattá, a melyhez az elnök szavazatával járul.

15. §. Titkos szavazás esetén a közgyűlés elnöke három tagú szavazatszedő bizottságot küld ki, a mely a szavazás eredményét feltüntető szavazó lapokat a közgyűlés élökének az összeszámlálás után kihirdetés végett nyomban átadni köteles.

16. §. A közgyűlés tárgyalásairól és határozatairól jegyzőkönyv veendő fel, a melyben a jelenlevő tagok, meghatalmazóik és a képviselt szavazatok mennyisége feltüntetendők. A jegyzőkönyvet az elnökön kívül az általa a jegyzőkönyv vezetésére kiküldött jegyző és hitelesítésére felkért két jelen volt tag írnak alá.

17. §. Az igazgatóság élén egy elnök, egy alelnök, egy ügyvezető igazgatóval összesen 12 tagból áll, kiket a közgyűlés az egyesület tagjai sorába választ.

Az egyesület ügyviteleért az ügyvezető-igazgató felelős, vállalt kötelezettségei az egyesületre nézve azonban csak

akkor érvényesek, ha ezekhez az elnök vagy helyettesítésében az alelnök jegyzőkönyvileg vagy írásbelileg hozzájárultak. Az igazgatóság a közgazdasági élet kiválóságai: a hatóságok, intézetek, kamarák és egyesületek vezető férfiából minimálisan hat tagból álló igazgatótanácsot alkot s kér fel közreműködésre, kiket üléseire meghív s tanácskozássra felkér.

Az igazgatósági ülések határozatai szótöbbséggel hozatnak; az igazgatóság, valamint a tanács tagjai, itt egyenlő értékű szavazattal bírnak. Egyező eredményű esetekben az elnöklő döntő szavazatával állapítja meg a szótöbbséget.

Úgy az igazgatóság, valamint az igazgató-tanács megbízása három évre terjed. A tagok egyharmadrésze (az első két évben sorsolás útján) évenként kilép; a kilépettek újra megválaszthatók.

Az igazgatóság üléseit a szükséghez képest, de havonként legalább egyszer tartja, s erről jegyzőkönyvet vezet, melyet az elnök, a jegyző és az alelnök által felkért két tag aláírásaikkal hitelesítenek.

18. §. A felügyelő-bizottság, élén az elnökkel, kiket a közgyűlés 1—1 évre választ, öt tagból áll. Ez ellenőrzi az egyesület vagyoni kezelését s ezért kötelessége az évi pénztári kimutatást és a vagyonmérleget felülvizsgálni, ezek helyességéről meggyőződni s a kezelés körül való észleléseiről a közgyűlés elé írásbeli jelentést tenni.

19. §. Az igazgatóság ügyeinek vitelét érdemlegesebbé teendő, úgy a központban, mint a fiókknál szakcsoportokat szervez, melyeknek vezetésével az egyesületi tagok köréből választott egy, legalább nyolcz tagból álló választmányt bíz meg. A választmány elnöke az igazgatótanács tagjai közül az igazgatóság által erre felkért tag; alelnöke pedig a választmány saját kebeléből szótöbbséggel választott tag.

A választmány, melynek megbízatása évről-évre megújítandó, határozatait mindenkor szótöbbséggel hozza, s havonként legalább egyszer tartja üléseit, melyeknek jegyzőkönyveit az elnök, jegyző és két tag által hitelesítve 15 nap alatt az egyesület igazgatóságának beszolgáltatni köteles.

20. §. Az egyesület ügyviteli rendjét a szükséghez képest az igazgatóság állapítja meg s ő határozza meg ezek életbeléptetését, valamint megszüntét, s ezzel kapcsolatban az igazgatóság hatáskörébe tartozik a külön választmányok vezetése alatt álló fiókok és szakcsoportok megnyitása, vagy beszüntetése, nemkülönben a kezelő hivatalnokok szerződtetése és elbocsátása.

Az egyesület vagyona.

21. §. Az egyesület nem vagyonszerzésre alakult s bevételeit a maga elé tűzött cél elérésére fordítani köteles. Mindazonáltal, ha e mellett is némi vagyon gyűlné össze, ez az egyesület osztatlan közös tulajdonául tekintendő s abból valamit követelni egy tagnak sincs joga.

A társulat vagyonát minden naptári év végével az igazgatóság leltároztatja s abban az értékben becsüli fel, a melylyel a birtokolt tárgy a leltár felvételének napján bír. A leltár alapján felvett actívummal szemben a netán fennálló terhek egy mérlegben a közgyűlés előtt nyolcz nappal a felügyelő-bizottság rendelkezésére bocsátatván, ez úgy az egyesület vagyonállapotát, valamint a vagyonváltozást feltűntető pénztár- és egyéb könyveit átvizsgálja s egyáltalán megállapítja a közgyűlés elé terjesztendő zárószámadások helyes vagy meg nem felelő voltát.

Az egyesület feloszlása esetében a netán mutatkozó vagyon a székesfőváros tulajdonába bocsátandó azzal, hogy ez az iparostanoncziskolák fejlesztésére fordíttassák.

A kormány beavatkozási joga.

22. §. Ha az egyesület alapszabályszerű kötelezettségének meg nem felelne vagy úgy a törvény, mint a m. kir. belügyminisztérium rendeleteibe ütköző ténykedést folytatna, a m. kir. belügyminisztérium jogosítva van vizsgálatot elrendelni s a vizsgálat eredményéhez képest az egyesületet az alapszabályok szigorú megtartására felhívni, sőt az egyesületet fel is oszthatja.

Közgazdasági védőegyesület szakosztályainak ügyrendje az alapszabályok 20. §-a alapján.

1. §. Az egyesület, a létfenntartást mindinkább súlyosbító drágaság ellen való védekezésben a sikert biztosítandó, a népfenntartás legközvetlenebb szükségleteinek beszerzési főforrásainál, mint lakás, ételmezés és ruházatkodásnál stb. állandó ellenőrzés és tanulmányozásuk céljából, az egyesület kebelében s ennek irányítása mellett

lakásdrágaság elleni
 építkezéssdrágaság elleni
 ételmezéssdrágaság elleni
 ételmezésshamisítás elleni
 ruházatkodássdrágaság elleni

szakosztályokat létesít, melyek a szerzett tapasztalatok alapján annyi külön osztályokra ágazódnak, a mennyinek vezetésére újabb alkalmas és kiképzett erők vállalkoznak.

2. §. A szakosztályok székhelyeit, tekintettel a közlekedési, termelési és termékkiviteli góczpontokra, az egyesület igazgatósága állapítja meg s minden alkalommal legalább 25 egyesületi tag kívánságára ugyancsak az igazgatóság nyitja meg vagy szünteti be.

3. §. Minden egyes szakosztály külön választmány vezetése alatt áll. Elnöke mindenkoron az igazgatóság által erre felkért igazgatósági tanácstag, ügyvezető alelnöke, előadója, továbbá jegyzője a választmány által saját kebeléből erre szótöbbséggel megválasztott tagok. A választmány legalább 8 tagból áll, kiket az igazgatóság az egyesület soraiból választ és számukat a szakosztály tagjainak szaporodásával aránylagosan emeli.

4. §. Az egyes szakosztályoknak tagjai kötelezettséget vállalnak arra, hogy szakosztályaiknak a drágaság elleni védelmi harcát folyton figyelemmel kísérik s az ez irányban szerzett észleleteiket, különös tekintettel azokra a dolgokra, melyekre a választmány figyelmüket időnkint körlevélileg felhívta, a választmánynyal havonként legalább egyszer közlik.

A választmány vezetősége (ügyvezető alelnök, előadó és jegyző) a beérkezett észleléseket gyűjtik, csoportosítják s a minden hónap utolsó hetében tartandó választmányi üléseken letárgyalják, a hol is hozott és jegyzőkönyvbe foglalt érdemleges javaslatokra hozott határozatok, továbbá eljárás céljából 8 nap alatt az igazgatósághoz terjesztetnek fel.

5. §. Az igazgatóság az egyesület vagyoni állapotához és az egyes szakosztályok működési teréhez képest fedezi; az egyes-szakosztályoknak az ügyvezető alelnök által évnegyedenként előírányzott és az igazgatóság által jóváhagyott költséget.

6. §. A szakosztályok ügyvitele az igazgatóság által erre berendezett vagy felajánlott és elfogadott helyiségben történik; más helyen, mint a melyet az igazgatóság kijelölt, az egyesület nevében sem irodahelyiség fel nem állítható, sem pedig értekezletek, gyűlések nem tarthatók. A nyilvános értekezletek és gyűlések összehívása egyáltalán az igazgatóság hatásköréhez tartozik s ilyenek megtartásához ennek az engedélyezése minden

alkalommal kikérendő. Az engedélyezett nyilvános jellegű értekezleteken és gyűléseken az igazgatóság legalább 2 kiküldötttel képviselteti magát.

7. §. A választmányok vezetősége munkabeosztását maga állapítja meg; a szakosztály irodai, pénztári és irattári munkáinak elvégzésére azonban az igazgatóság megfelelő munkaeőket bocsát szakosztályok választmányainak rendelkezésére. Ezek felfogadása, díjazása és elbocsátása mindenkor az igazgatóság hatásköréhez tartozik, nemkülönben az igazgatóság állapítja meg ezeknek munkakörét és munkaidejét.

6. §. Egyes szakosztályok meddő működése esetében, a nem életképesek a rokon irányú szakosztályokba olvaszthatók, mielőtt azonban az igazgatóság ez irányban határozatot hozna, az illető szakosztály választmányának véleménye 30 napos határidővel kikérendő.

A beolvasztott vagy felosztatott szakosztály bármi néven nevezendő szerzeménye a «Közgazdasági Védőegyesület» leltárába olvad s az egyesület igazgatóságának rendelkezésére áll.